

895.914
T6

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอพระสมุดวชิรญาณ ๒๕๒๑

สงครามสืบราชสมบัติโปลันด์

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชนิพนธ์

ในสมัยเมื่อทรงพระราชอิศริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราชเจ้า

ทรงศึกษาศิลปวิทยาณมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด

หุ้มแพร พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตะสิริ)

พิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวายฉลองพระเดชพระคุณ

ในงานถวายพระเพลิงพระยรมศพ

เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๖๘

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาคร

หลวงดรุณกิจวิทูร
มอบให้หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

เลขห้อง 313

เลขหมู่ 294.802
ม113สส

เลขทะเบียน บ.๑๖๕๙๐๐

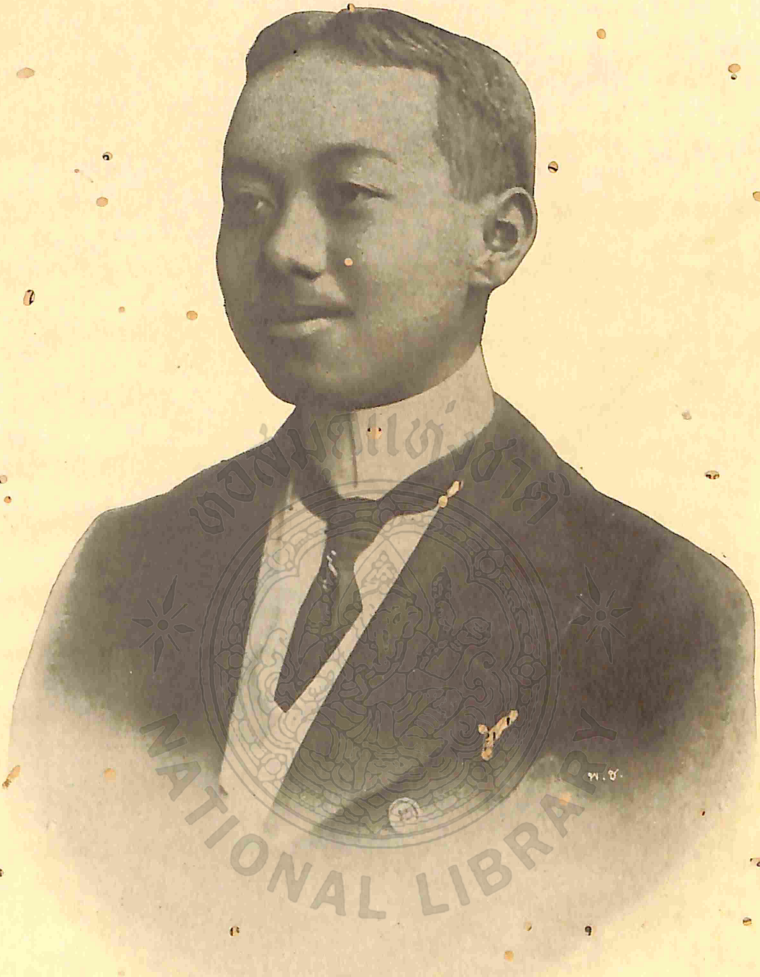

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในสมัยเมื่อทรงพระราชอิศริยยศเปนสมเด็จพระยุพราชเจ้า
ทรงศึกษาศิลปวิทยาณมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

คำนำ

พระราชนิพนธ์ซึ่งพระราชทานชื่อแปลมาเป็นไทยว่า "สงครามสยราชสมบัติโปลันด์" นี้ พระยาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงไว้เป็นภาษาอังกฤษ เมื่อครั้งทรงพระอิศริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ประทับทรงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และได้พิมพ์ในประเทศอังกฤษแต่ครั้งโน้น

ต่อมาอีกนาน เมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครอบครองแผ่นดินในประเทศสยามนี้แล้ว พระยาบุรินวราษฐ์ (ชวน สิงหเสนี) เป็นราชเลขานุการในพระองค์ ได้แปลพระราชนิพนธ์นั้นเป็นภาษาไทย ปรารภของพระยาบุรินวราษฐ์เป็นอย่างไร แจ้งอยู่ในคำนำของพระยาบุรินวราษฐ์นั้นแล้ว

พระยาบุรินวราษฐ์ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายร่างคำแปลเพื่อทรงตรวจแก้ไข ได้ทรงพระกรุณาทรงตรวจแก้เกือบขบ แต่ไม่สำเร็จบริบูรณ์ทีเดียว เสด็จสวรรคตเสียก่อน กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนครได้ต้นฉบับที่ทรงนั้นมา จึงได้ตรวจในตอนที่ทรงไว้ไม่แล้ว แก้ให้เป็นไปตามที่ทรงแก้ไว้ในเบื้องต้น มิได้เปลี่ยนแปลงอันใดเอง เป็นแต่แก้ตามที่ทรงไว้แล้วเท่านั้น

ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ พระโสภณอักษรกิจมีประสงค์จะพิมพ์หนังสือทูลเกล้า ฯ ถวายฉลองพระเดชพระคุณ ได้มาแจ้งความยังหอพระสมุดสำหรับพระนคร ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่อง

หนังสือให้ กรรมการเห็นว่า คำแปลหนังสือพระราชนิพนธ์ซึ่งพระยาบุรินวรายฐ์ทำไว้นั้น เป็นหนังสือซึ่งสมควรจะพิมพ์ขึ้นด้วยประการทั้งปวง จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แล้ว จึงคัดต้นฉบับให้พระโสภณอักษรกิจรับไปพิมพ์ทูลเกล้า ฯ ถวายเป็นของพระราชทานแจกในงานครั้งนี้

ส่วนพระยาบุรินวรายฐ์ผู้แปลนั้น พเอิญมาถึงแก่กรรมไปเสียเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ถ้ามีญาณวิถีที่ทรายได้ว่าหนังสือที่แปลไว้นั้น ได้มาพิมพ์แจกในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ ก็คงจะยินดีเป็นอันมาก.

พิทยาลงกรณ อุปนายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

NATIONAL LIBRARY

สารบาญ

คำนำของพระยาบุรีนวราษฐ์	หน้า	ก
คำนำของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	,,	ค
เครื่องลำดับวงศ์กษัตริย์สืบราชสมบัติโปลันด์	,,	๑
กษัตริย์ผู้ทรงราชย์ในสหสมัยอันกล่าวถึงในหนังสือนี้	,,	๒
บทนำ	,,	๓
ว่าด้วยสัญญาฉบับที่สองแห่งกรุงเวียนนา	,,	-
ว่าด้วยคณะคนใคร่สงครามในฝรั่งเศส	,,	๕
ว่าด้วยพระนางเอลิสะเบท ฟาร์เนเส	,,	๗
ว่าด้วยยุโรปภาคยูรพา	,,	๙
ว่าด้วยอุบายของรัสเซียในโปลันด์	,,	๑๑
ว่าด้วยฝรั่งเศสและสวีเดน	,,	๑๒
ว่าด้วยออคัสตัสและปัญหาเรื่องสืบราชสมบัติโปลันด์	,,	๑๒
ว่าด้วยออคัสตัสและบิเรน	,,	๑๓
ว่าด้วยออคัสตัสและเฟรดริควิลเลียมแห่งปรัสเซีย	,,	๑๓
ว่าด้วยออคัสตัสสิ้นพระชนม์	,,	๑๕
บท ๑ การเลือกพระราชาธิบดีโปลันด์	,,	๑๘-
ว่าด้วยเหตุเนื่องแต่ออคัสตัสสิ้นพระชนม์	,,	๑๖
ว่าด้วยสัญญาแห่งตุริน	,,	๑๗

ว่าด้วยสัญญาแห่งเอสคูริยาล หน้า ๑๙
ว่าด้วยกิจการในโปลันด์ ,, ๒๐
ว่าด้วยอุบายของรัสเซีย ,, ๒๓
ว่าด้วยเจ้าองค์ที่รัสเซียแลออสเตรียสนับสนุน ,, ๒๔
ว่าด้วยการเลือกเจ้าสตานิสเลาส์ ,, ๒๗
ว่าด้วยพระเจ้าสตานิสเลาส์ตั้งพระนคร ,, ๒๘
ว่าด้วยการเลือกเจ้าออคัสตัสแห่งสักโซนี ,, ๒๙
บท ๒ ล้อมเมืองดันซิค ,, ๓๑
ว่าด้วยฐานะแห่งโปลันด์ ,, ๓๑
ว่าด้วยนายพลเลซีล้อมเมืองดันซิค ,, ๓๒
ว่าด้วยจอมพลมินิคมาถึงเมืองดันซิค ,, ๓๓
ว่าด้วยราโชบายแห่งเฟรดริควิลเลียม ,, ๓๓
ว่าด้วยทหารฝรั่งเศสยกขึ้นบกครั้งที่ ๑ ,, ๓๕
ว่าด้วยลามอตต์นายทหารฝรั่งเศส ,, ๓๖
ว่าด้วยคองต์เดอะเช็ลโลทูตฝรั่งเศสในเดนมาร์ค ,, ๓๖
ว่าด้วยทหารฝรั่งเศสยกขึ้นบกครั้งที่ ๒ ,, ๓๗
ว่าด้วยเช็ลโลตายในที่รบ ,, ๓๗
ว่าด้วยกองทัพรัสเซียมาถึง ,, ๓๙
ว่าด้วยลามอตต์ยอมแพ้ ,, ๓๙

NATIONAL LIBRARY

ว่าด้วยอุบายของเฟลอริ์ย์ หน้า ๔๐
ว่าด้วยตุรกี ,, ๔๒
ว่าด้วยฝรั่งเศสตกลงทำสัญญากับตุรกี ,, ๔๕
ว่าด้วยเมืองคันซิคยอมแพ้ ,, ๔๗
บท ๓ เสป็ญปราบราชอาณาจักรสิซิลีทั้งสอง ,, ๔๘
ว่าด้วยฝรั่งเศสกับอ๊อสเตริ์ยทำสงครามแก่กัน ,, ๔๘
ว่าด้วยการปกครองของอ๊อสเตริ์ยไม่เป็นที่นิยมในอิตาลี ,, ๔๙
ว่าด้วยสงครามในอิตาลี ,, ๕๑
ว่าด้วยเสป็ญตีได้ราชอาณาจักรเนเปอลส์ ,, ๕๓
ว่าด้วยเสป็ญตีได้เมืองเนเปอลส์ ,, ๕๖
ว่าด้วยการยุทธ์ที่ยิตอนโต ,, ๕๗
ว่าด้วยคอนคาร์โลส์กระทำพิธีปรายาภิเษก ,, ๕๗
ว่าด้วยเสป็ญได้เกาะสิซิลี ,, ๕๙
ว่าด้วยการยุทธ์ในอิตาลีภาคเหนือ ,, ๖๐
ว่าด้วยเหตุการณ์ในสงคราม ,, ๖๑
ว่าด้วยการล้อมเมืองมันโตวา ,, ๖๒
ว่าด้วยเฟลอริ์ย์เซ็นสัญญาสงบศึก ,, ๖๓
บท ๔ การยุทธ์ในลุ่มแม่น้ำไรน์ ,, ๖๕
ว่าด้วยฝรั่งเศสทำการสำเร็จในลุ่มแม่น้ำไรน์ ,, ๖๕
ว่าด้วยทัพของพระยรมราชาธิราช ,, ๖๖

ว่าด้วยปรัสเซียส่งกองทหารมาสมทบ หน้า ๖๗
ว่าด้วยเมืองฟีลลิปส์เบอร์ค ,, ๖๘
ว่าด้วยแยริคทำการสำเร็จ ,, ๖๙
ว่าด้วยมรณภาพแห่งแยริค ,, ๗๑
ว่าด้วยเฟร์เดริคแห่งปรัสเซีย ,, ๗๒
ว่าด้วยพระเจ้ากรุงปรัสเซียเสด็จไปถึงเมืองวิเสนทาล ,, ๗๔
ว่าด้วยเหตุการณ์ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๗๓๔ ,, ๗๕
ว่าด้วยเหตุการณ์ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๗๓๕ ,, ๗๗
ว่าด้วยกองทัพรัสเซียได้ยกมาถึง ,, ๗๙
ว่าด้วยเฟลอริย์ตกลงทำสัญญาสงบศึก ,, ๘๐
ว่าด้วยข้อสัญญาสงบศึก ,, ๘๑
ว่าด้วยบั่นฉิมกาลแห่งสงคราม ,, ๘๑
บทสรุป ,, ๘๓
ว่าด้วยความเคืองแค้นของเสปญ ,, ๘๓
ว่าด้วยสัญญาที่ ๓ แห่งกรุงเวียนนาได้ตกลงกัน ,, ๘๔
ว่าด้วยอิตาลีภายหลังการสงคราม ,, ๘๔
ว่าด้วยอำนาจแห่งราชวงศ์บูรบอง ,, ๘๕
ว่าด้วยรัสเซีย ,, ๘๕
ว่าด้วยนครบรันเด็นเบอร์ค ,, ๘๖
ว่าด้วยอิตาลี ,, ๘๗
ว่าด้วยโปลันด์ ,, ๘๗

ความปรารภของผู้แปล

พระราชนิพนธ์เรื่อง "สงครามสยบราชสมบัติโปลันด์" ไม่ใช่หนังสือสามัญอย่างที่จะหยิบขึ้นแปลเล่นได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงผล. การแปลพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ ผู้แปลมีความหนักใจอยู่เป็นอันมาก จึงต้องขอโอกาศต่อท่านผู้อ่านหนังสือนี้ เพื่อปรารภความในใจไว้ในที่นี้ด้วย.

เรื่องสงครามสยบราชสมบัติโปลันด์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ ในเวลาที่สำเร็จการศึกษาณมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด (แต่ครั้งยังทรงดำรงพระราชอิศริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราชเจ้า) เป็นหนังสือที่แพร่หลาย และมีคนรู้จักมาก แต่เป็นหนังสือที่ทรงพระราชนิพนธ์สำหรับผู้อ่านที่มีความรู้ นับว่าอย่างกว้างขวางแล้วในประวัติการของชาวยุโรป และสำหรับการศึกษาของนักเรียนในประวัติศาสตร์ชั้นมหาวิทยาลัย. ผู้ที่มิได้เคยสนใจในประวัติการของชาวยุโรปมาเสียเลย ก็เป็นการยากที่จะอ่านให้เข้าใจซึมทราบและรู้สึกค่าแห่งหนังสือเรื่องนี้โดยเต็มได้. เพราะฉนั้นในการที่แปลเป็นภาษาไทย ผู้แปลจึงมีความหนักใจอยู่ว่า สาธารณชนชาวไทยส่วนมาก ซึ่งมิใคร่จะได้มีโอกาศสำเหนียกอดีตภาพแห่งชาวยุโรป (ไม่ใช่ตั้งใจจะลบหลู่หามิได้ ชาวยุโรปโดยมากก็ไม่รู้พงศาวดารของเราเหมือนกัน) จะรู้สึกเพลิดเพลินในการอ่านหนังสือเรื่องนี้น้อยไปกว่าที่ควร ผู้แปลจึงได้พยายามหาคำอธิบายลงไว้เป็นหมายเหตุส่วนหนึ่ง ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยความเข้าใจให้แจ่มแจ้งขึ้น และหวังว่าจะไม่เป็นที่รังเกียจแห่งผู้อ่าน.

การแปลเรื่องนี้ เกิดแต่ความรู้สึกน้อยใจเปนปฐม "สงคราม สิยราชสมยัติโปลันด์" เปนพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของเรา เปนหนังสือที่มีค่าแลประโยชน์ จนได้มีผู้แปลเปนภาษา ฝรั่งเศสมานานแล้ว ส่วนภาษาไทยเราเองหามีไม่. อีกประการหนึ่ง ในสมัยนี้นานาประเทศในยุโรปกำลังกระทำสงครามแก่กัน มหาสงคราม จะมีผลเกี่ยวพันถึงประเทศโปลันด์นี้ด้วยเปนแน่แท้ จึงทำให้ผู้แปลนึกว่า คนไทยเราซึ่งเจริญขึ้นในทางศึกษาโดยลำดับมาแล้วนั้น ก็น่าจะรู้เรื่อง ราวแลประวัติการของชาวต่างชาติไว้บ้าง แลการที่ผู้แปลหาญแปล พระราชนิพนธ์ ก็โดยหวังอยู่ว่าจะได้รับผลแห่งพระมหากรุณา ได้ พระราชทานพระบรมราชวโรกาศทูลเกล้า ฯ ถวายร่าง เพื่อทรงตรวจ แก้ไขเพิ่มเติมในข้อบกพร่องต่าง ๆ เมื่อได้รับพระราชทานพระมหา กรุณาดังนี้แล้ว ก็จะได้จัดพิมพ์ขึ้น โดยความหวังว่าท่านทั้งหลายเมื่อ ได้อ่านแล้ว คงจะรู้สึกว่ามิได้ปล่อยเวลาของท่านให้ล่วงไปโดยเปล่า ประโยชน์.

พระยาบุรีนวราษฎ์.

คำนำ

ความประสงค์ของหนังสือเล่มนี้ มีอยู่ที่จะรวบรวมเรื่องราวในการสืบราชสมบัติโปลันด์จากที่ต่าง ๆ แลสรรเอามาร้อยกรอง โดยความมุ่งหมายจะให้ผู้ศึกษาทราบเหตุการณ์จากทางหลายทางต่างกันที่สุดที่จะเปนได้ เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์.

เครื่องลำดับวงศนั้น ข้าพเจ้าได้มาจากนาย อาร์เทอร์ แหสสัลล์ ซึ่งข้าพเจ้าขอแสดงความขอบใจที่ได้ช่วยเหลือแนะนำในการแต่งหนังสือเรื่องนี้ ทั้งนาย อาร์. อี. ออลิเวียร์ ผู้ได้ตรวจตราการพิมพ์.

หนังสือซึ่งได้ใช้เปนหลักแลอ้างถึงในสมุดเล่มนี้มีอยู่ คือ.

๑ "ดุลแห่งอำนาจ" ของอาร์เทอร์ แหสสัลล์ เอม. เอ. (The Balance of Power, by Arther Hassall, M. A.)

๒ หนังสือคู่มือประวัติการยุโรป, ค.ศ. ๔๗๖ ๑๘๗๑ ลำดับตามเวลาของผู้นิพนธ์คนเดียวกัน (A Handbook of European History, 476–1871, chronologically arranged.)

๓ "ศิษย์ของปีเตอร มหาราช" ของ อาร์. นิสเบต เบน (The pupils of Peter the great, by R. Nisbet Bain)

๔ "ทูตฝรั่งเศสในบูรพทิศ" ในรัชสมัยพระเจ้าหลุยที่ ๑๕ ของอัลแบรต์ วังดาล (Une Ambassade Française en Orient sous Luis X V, par Albert Vandal)

๕ เอลิสะเบท ฟาร์เนเส ของ เอดวาด อาร์มส์ตรอง. เอม. เอ. (Elisabeth Farnese, by Edward Armstrong M. A.)

๖ "ประวัติของกษัตริย์เส์ปญวงศ์บูร์บอง" ของวิลเลียมคอกซ์ (Memoirs of the Kings of spain of the house of Bourbon, by William Coxe)

๗ "เฟร์เดริค มหาราช" ของทอมัส คาร์ไลยล์ (Frederick the Great, by Thomas Carlyle)

หวังว่าหนังสือเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ไม่จำเภาะแต่แก่บรรดานิสิต ซึ่งศึกษาประวัติศาสตร์ณมหาวิทยาลัยนี้ คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในกิจการของยุโรปในศตวรรษที่ ๑๘ (แห่งคฤศตกาล) นั้นด้วย.

(พระบรมนามาภิธัย) ม. ว.

ไครสต์ เชอร์ช

ออกซ์ฟอร์ด. ๑๙๐๑

NATIONAL LIBRARY

เครือลำดับวงศ์กษัตริย์สืบราชสมบัติโปลันด์

เฟร์เดริค ออคัสตัส

เจ้าผู้ครองนครสักโซนี่ ค.ศ. ๑๖๙๔—๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๓๗—๒๒๗๖)

พระราชาธิบดีประเทศโปลันด์

ค.ศ. ๑๖๙๗—๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๔๐—๒๒๗๖)

วิวาหะธิดา มาร์กรัฟ แห่ง บัยรอยท

|

เฟร์เดริค ออคัสตัส

เจ้าผู้ครองนครสักโซนี่และพระราชาธิบดีประเทศโปลันด์

ค.ศ. ๑๗๓๓—๑๗๖๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖—๒๓๐๖)

วิวาหะเจ้าหญิงมารี โยเสฟา พระราชธิดาแห่งพระบรมราชาธิราช โยเสฟ

สตานิสเลาส์ เลชินสกี,

พระราชาธิบดีประเทศโปลันด์ ค.ศ. ๑๗๐๗—๑๗๐๙ (พ.ศ. ๒๒๕๐—๒๒๕๒)

ได้รับเลือกขึ้นทรงราชย์ครั้งที่ ๒ ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖)

|

เจ้าหญิงมารี มเหษีพระเจ้าหลุยที่ ๑๕ แห่งฝรั่งเศส.

กษัตริย์ผู้ทรงราชย์ในสหสมัย อันกล่าวถึงในเรื่องนี้

อังกฤษ
พระเจ้ายอร์ชที่ ๒
ค.ศ. ๑๗๒๗—๑๗๖๐
(พ.ศ. ๒๒๗๐—๒๓๐๓)

ฝรั่งเศส
พระเจ้าหลุยที่ ๑๕
ค.ศ. ๑๗๑๕—๑๗๗๔
(พ.ศ. ๒๒๕๘—๒๓๑๗)

ราชอาณาจักร (โฮลี่โรมัน)
พระเจ้าชาลส์ที่ ๖
ค.ศ. ๑๗๑๑—๑๗๔๐
(พ.ศ. ๒๒๕๔—๒๒๘๓)

สันตปาปา
เคลเมนต์ที่ ๑๑
ค.ศ. ๑๗๓๐—๑๗๔๐
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๒๘๓)

เสปญ
พระเจ้าฟิลิปที่ ๕
ค.ศ. ๑๗๐๐—๑๗๔๖
(พ.ศ. ๒๒๔๓—๒๒๘๙)

โปรตุเกศ
พระเจ้ายอนที่ ๖
ค.ศ. ๑๗๐๖—๑๗๕๑
(พ.ศ. ๒๒๔๙—๒๒๙๔)

ส์วีเดน
พระเจ้าเฟร์เดริคที่ ๑
ค.ศ. ๑๗๒๐—๑๗๕๑
(พ.ศ. ๒๒๖๓—๒๒๙๔)

รัสเซีย
พระราชินีแอนน์ อิวาโนว์นา
ค.ศ. ๑๗๓๐—๑๗๔๐
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๒๘๓)

ตุรกี
มะหมุดที่ ๑
ค.ศ. ๑๗๓๐—๑๗๕๔
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๒๙๗)

สาร์ดิเนีย
พระเจ้าชาร์ลส์ เอมานูเอลที่ ๓
ค.ศ. ๑๗๓๐—๑๗๗๓
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๓๑๖)

ปรุสเซีย
๑. พระเจ้าเฟร์เดริค วิลเลียมที่ ๑
ค.ศ. ๑๗๑๓—๑๗๔๐
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๒๘๓)

เดนมาร์ค
พระเจ้าคริสเตียนที่ ๖
ค.ศ. ๑๗๓๐—๑๗๔๖
(พ.ศ. ๒๒๗๓—๒๒๘๙)

บทนำ

สัญญาฉบับที่ ๒ แห่งกรุงเวียนนา.

ในคริสตศก ๑๗๓๑ (พ.ศ. ๒๒๗๔) รัฐบาลนานาประเทศ ได้ตกลงเซ็นสัญญาฉบับที่ ๒ แห่งกรุงเวียนนา ฉนั้นการสงครามระหว่างประเทศในยุโรปจึงนับว่าเปนอันได้ปิดให้พ้นไป ฝรั่งเศสขาดสัมพันธไมตรีจากประเทศอื่นๆ แลในขณะนั้นการแผ่อำนาจแห่งราชวงศบูรบอง (Bour bonism) ก็ต้องชงักงันอยู่ชั่วคราว มีคนเปนอันมากเชื่อว่าสันติสมัยแห่งยุโรปได้มาถึงแล้ว แลสันติภาพจะดำรงอยู่โดยปราศจากภยันตรายต่อไปได้อีกหลายปี แลอันที่จริงความเชื่อดังนี้ เมื่อพิเคราะห์ดูก็เหมือนมีมูลอยู่บ้างจริง อาศรัยเหตุที่มีอำมาตย์สำคัญ ๆ อยู่ไม่น้อยกว่า ๓ ท่าน กล่าวคือ เฟ็ลอรีย์ (Fleury) ในประเทศฝรั่งเศส ๑ วอลโปล (Walpole) ในอังกฤษ ๑ และปติโญ (Patiño) ในเส็ปญ ๑ ซึ่งต่างก็มีความเห็นว่าควรจะรักษาซึ่งสันติภาพนั้นให้วัฒนาถาวรสืบไป เมื่อทางพระราชไมตรีในระหว่างประเทศทั้ง ๓ ดัง

กล่าวมา ประจักษ์ว่าสนิทสนมเห็นปานฉนี้ ฐานะการเมืองแห่งประเทศทั้งหลายจึงดูภายนอกว่าเรียบร้อย ควรเปนที่วางใจได้อยู่ แต่แท้จริงความสงบในปี ๑๗๓๒ (พ.ศ. ๒๒๗๕) นั้น เปนแต่ความสงัดซึ่งมักจะมีมาก่อนเวลามีพายุใหญ่, ซึ่งเมื่อพินิจดูโดยตระหนักแล้วไซร้ ก็จะรู้สึกได้ว่าแม้ในขณะนั้นพายุนั้นก็พัดอยู่รวย ๆ แล้ว

คณะคนใคร่สงครามในฝรั่งเศส.

ในประเทศฝรั่งเศสมีคนใคร่สงครามอยู่คณะ ๑ แลความปรารถนาของคณะนี้ยิ่งปรากฏแรงกล้าขึ้นทุกที ซ้ำยังมีประชาชนฝรั่งเศสนิยมในความเห็นแห่งคณะนี้มากขึ้นทุกปีด้วย ใช่แต่เท่านั้นพระเจ้าหลุยที่ ๑๕ (Louis XV) แห่งฝรั่งเศส ก็ทรงตั้งพระทัยไว้อย่างแน่วแน่ว่าจะทรงอุปถัมภ์เจ้าสตานิสเลาส์ เลซินสกี (Stanislaus Leszczynski) พระบิดาของพระมเหษีในพระองค์ ให้ได้ขึ้นทรงราชย์ในโปลันด์ในสมัยที่จะว่างรัชกาล คณะใคร่สงครามนั้นมีความเห็นว่าควรฝรั่งเศสจะรวมกำลังกับเส์ปญ แลทำสัมพันธไมตรีกับนครน้อย

ต่าง ๆ ในเยอรมนีแลกรุงสาร์ดิเนีย[๑] (Sardinia). รัฐประศาสโนบายทางที่ ๑ นั้นประสงค์จะทำลาย

---

๑ *ก่อนปี ค.ศ. ๑๘๖๑ ประเทศอิตาลีเดี๋ยวนี้หาได้รวมกันไม่ มีนครต่าง ๆ เปนอิศรต่อกัน หรือมิฉนั้นก็ขึ้นอยู่ในอำนาจต่างประเทศ เช่นออสเตรีย หรือฝรั่งเศสเปนต้น. ครั้นในปีค.ศ. ๑๗๒๐ ราชอาณาจักร์สาร์ดิเนียได้ตั้งขึ้น มีราชวงศเปนชาติอิตาลี. ครั้นถึงปีค.ศ. ๑๘๑๔ สาร์ดิเนียมีอาณาเขตรวมสาวอย* (Savoy) *ปีเอมอนต์* (Piemont) *นีซ* (Nice) *แลลิกูเรีย* (Liguria) *ในปี ค.ศ. ๑๘๕๙ พระเจ้าวิคตอเอมานูเอล* (Victor Emanuel) *กับพระเจ้านโปเลียนที่ ๓* (Napoleon III.) *ทำสงครามกับออสเตรียมีชัยชนะ, สาร์ดิเนียได้แคว้นลอม่บาร์ดี* (Lombardy) *จากออสเตรีย, แล้วยกมณฑลสาวอยแลนีซให้แก่ฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. ๑๘๖๐. แต่ในปีนี้พระเจ้าวิคตอเอมานูเอลได้เปนใหญ่ในแคนอิตาลีแทบตลอดแล้ว จึงได้ประกาศพระองค์เปนพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีในปี ๑๘๖๑ แห่งคริสตกาล.*

การค้าขายของอังกฤษ; ทางที่ ๒ จะย้องกันมิให้พระบรมราชาธิราช[๑] กระทำการอันเปนปรปักษ์อิกต่อไปได้.

---

๑ *พระบรมราชาธิราชแห่งราชอาณาจักร์โฮลิย์โรมัน* (Holy Roman) *อันเปนตำแหน่งมีเกียรติยศเปนประมุขแห่งบรรดากษัตริย์ในแว่นแคว้นแคนเยอรมัน ตำแหน่งนี้เดิมสันตปาปาเปนผู้สมมตราชาผู้ถือสาสนาลัทธิโรมันคาโทลิคให้ดำรง; แต่ต่อมาได้เปลี่ยนประเพณีให้เจ้าผู้ครองนครสำคัญ ๆ ในประเทศเยอรมันนีเปนผู้เลือก (แลเจ้าเหล่านี้จึงได้มียศศริยปรากฏอยู่ว่า "ผู้เลือก" หรือ "Vector"); ผู้ที่สภาเจ้าครองนครสมมตขึ้นเปนพระราชาธิราช แล้วได้อยู่ในตำแหน่งเช่นนั้นเพียงชั่วพระชนมชีพเท่านั้น, แลเมื่อพระราชาธิราชสิ้นพระชนม์ลงแล้วก็ต้องทำพิธีเลือกสมมตองค์อื่นขึ้นใหม่, ซึ่งไม่จำจะต้องเปนพระโอรสหรือทายาทของท่านพระองค์ก่อนนั้นหามิได้. ต่อมาเมื่อออสเตรียเกิดมีอำนาจใหญ่ยิ่งขึ้นแล้ว, ตำแหน่งราชาธิราชจึงมักไปตกอยู่แก่พระราชาผู้ครองนครออสเตรียดังที่เปนอยู่จนกระทั่งเมื่อนโปเลียนที่ ๑ ได้ทำลายอำนาจออสเตรียลงเสีย. บัดนี้ราชอาณาจักร์โฮลิย์โรมัน เปนอันไม่มีแล้ว.*

เอลิสะเบท ฟาร์เนเส

เอลิสะเบท ฟาร์เนเส (Elisabath Farnese) พระราชินีแห่งเส์ปญทรงเล็งเห็นประโยชน์แห่งสัมพันธไมตรีกับฝรั่งเศส เพราะเปนเครื่องอุปการแก่ราโชบายอันรุกรานของพระองค์, ทั้งเปนผลดีแก่พระราชวงศของพระองค์อีกด้วย. ดอนคาร์โลส์ (Don Carlos) พระราชบุตรในขณะนี้ก็เสด็จอยู่ในจังหวัดปาร์มา (Parma) แล้ว, แลในนครตัสคนี (Tuscany) ก็มีทหารเส์ปญประจำอยู่แล้วถึง ๒,๐๐๐ คน. ถึงกระนั้นก็ดี พระราชินีก็ยังหาทรงพอพระทัยไม่, แต่อาศรัยความชังที่เธอทรงรู้สึกต่อเฟลอริย์ จึงยังหาได้ทรงตกลงทำสัญญากับฝรั่งเศสไม่. ฝ่ายฝรั่งเศสเล่าก็ฝักใฝ่ที่จะทำสัญญาใหม่กับเส์ปญ โดยความมุ่งหมายจะชุมนุมพระราชวงศบูรบองต่อสู้กับอังกฤษ. ส่วนฝรั่งเศสกับอังกฤษนั้น ย่อมมีการแข่งขันชิงเชิงกันอยู่ในการค้าขายแลการแสวงประเทศราชเมืองขึ้น ซึ่งไม่ช้าจำจะต้องมีผลให้ประเทศทั้ง ๒ ผิดใจกัน; แลเพราะเหตุที่ทั้งสองประเทศนี้ต่างมีความปราถนาจะทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับเส์ปญ เอกอรรคราชทูตแห่งพระราชสำนักทั้งสองซึ่งประจำอยู่ณกรุงมะดริด (Madrid) ในสมัยนี้ จึงมีกิจ

ธุระอยู่เต็มมือที่เดียว. ท่านวอลโปลและปติโญ ทั้งสอง ก็มีความปรารถนาที่จะรักษาสันติภาพดังกล่าวแล้ว; วอลโปลประสงค์จะดำรงพระราชวงศ์ หะโนเวอร์ (Hanover) ในราชสมบัติอังกฤษ ให้มั่นคงเสียก่อน ส่วนปติโญนั้นเพื่อหาเวลาให้เส์ปญได้สะสมกำลัง แลจัดทัพเรือให้ดีขึ้น. แต่ด้วยอำนาจของพระราชินี เอลิสะเบท ฟาร์เนเส ประการหนึ่ง, แลความชังอังกฤษซึ่งแพร่หลายเรี่ยวแรงขึ้นอีกประการหนึ่ง, เส์ปญจึงเปลี่ยนรัฐประศาสโนยายโดยพลัน, ทำสัญญาเป็นสัมพันธมิตรกับฝรั่งเศส แลประกาศตนเป็นศัตรูอังกฤษโดยเปิดเผย. พระราชินีนั้นเธอทรงเบื่อหน่ายความไร้ผลแห่งการเป็นมิตรกับอังกฤษ ด้วยเหตุว่าวอลโปลมิได้ให้ท่าว่าจะส่งเสริมราโชบายของพระองค์ด้วยประการใดเลย. ฝ่ายฝรั่งเศสเล่า เขาคุดหนุนพระองค์ในทางที่ทรงคิดจะต่อสู้กับพระบรมราชาธิราช. นอกเหนือเหตุที่มุ่งประโยชน์แห่งพระราชวงศ์โดยแท้แล้ว, ความรู้สึกชังอังกฤษได้แพร่หลายทั่วขึ้น เพราะเหตุว่าการหมองหมางซึ่งกันแลกันในทางการค้าขายระหว่างอังกฤษกับเส์ปญย่อมมีบ่อยแลเป็นเรื่องใหญ่ ๆ กว่าแต่ก่อน

ด้วย. อันความยากหมางในระหว่างประเทศทั้งสองนี้ มีสาเหตุอยู่หลายเรื่อง, แลในประเทศอังกฤษเอง ฝ่ายคณะที่คัดค้านกับคณะที่มีอำนาในรัฐบาล ก็ใช้หนังสือพิมพ์โดยนามว่า "ครวฟต์สแมน," (Craftsman) เป่นเครื่องมือโดยอาการอันปราศจากความรู้สึกผิดแลชอบทั้งปวง, เพื่อโน้มใจชักจูงประชาชนอันเป่นทางยังคับให้วอลโปลต้องทำสงครามกับเส์ปญ.

ยุโรปภาคบูรพา

ความเป่นไปในยุโรปภาคบูรพา ก็ไม่น่าเป่นที่วางใจลงได้. ในปลายปี ๑๗๓๑ (พ.ศ. ๒๒๗๔) ออสเตรีย, รัสเซีย, แลปรัสเซีย ได้แสดงความปรารถนาต่อกันแลกัน ว่าจะทำสัญญาอันมีความมุ่งหมายจะป้องกันมิให้เจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกี ได้สืบราชสมบัติในประเทศโปลันด์เป่นปฐม; ที่สองจองลงมาก็เพื่อจะกระทำความตกลงในเรื่องตัวบุคคลที่จะสืบราชสมบัติโปลันด์นั้นต่อไป. สัญญานี้แม้มิได้ถึงซึ่งความตกลงที่สุดก็ดี, ยังเป่นข้อซึ่งส่อให้เห็นว่าเจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกี ผู้พระเจ้าหลุยที่ ๑๕ แห่งฝรั่งเศสทรงอุปถัมภ์นั้น คงจะต้องถูกคัดค้านเป่นแน่. พระเจ้าหลุยได้ทรงตั้งพระทัย

ดังกล่าวแล้วแต่ต้นที่จะให้พระยิดาของพระมเหษีได้รับเลือกเป่นพระราชาธิบดี โดยความหวังพระทัยว่าถ้าสำเร็จผลดังนั้นแล้ว ออสเตรียแลปรัสเซียก็จะมีที่ขัดขวาง ส่วนอำนาจฝรั่งเศสก็จะได้แผ่ไพศาลเป่นใหญ่ในแคว้นทั่วแดนยุโรปภาคบูรพา. พระราชสำนักแห่งแวร์ไซล์ลส์[1] (Versailles) ได้มั่นหมายไว้ด้วยว่าจะได้รับความอุดหนุนจากสวิเดนแลตุรกี ส่วนอ๊อสเตรียแลอังกฤษนั้นเป่นปรปักษ์แก่พระราชวงศบูรบองอยู่แล้วโดยตระกูลวงศก็ย่อมคัดค้านพระดำริห์ของพระเจ้าหลุยอยู่; แต่อังกฤษไม่มีประโยชน์ได้เสียอย่างไรในโปลันด์นักจึงเป่นแต่เพียงสนับสนุนพระบรมราชาธิราชอ๊อสเตรียโดยทางทูต. แต่อ๊อสเตรียนั้นมีทางที่จะได้เสียอยู่เป่นอันมาก, หมายไว้ว่าจะได้ความช่วยเหลือจากรัสเซีย ซึ่งเป่นสัมพันธมิตรกันมาแต่ปี ๑๗๒๖ (พ.ศ. ๒๒๖๙), แลเพราะอ๊อสเตรียรู้อยู่ดีแล้วด้วยว่ารัฐบาลรัสเซียย่อมสนใจในกิจการที่เป่นอยู่ในบัดยุบันแลอนาคตกาลแห่งโปลันด์เพียงใด. ณกรุงเสนต์ปีเตอร์สเบอร์ค[2] (St. Petersburg) เอก

---

๑ *ฝรั่งเศส.*

๒ *กรุงเปโตรกรัดเดี๋ยวนี้*

อุบายของรัสเซีย ในโปลันด์.

อรรคราชทูตฝรั่งเศสและออสเตรียได้ดำเนินการชิงไหวชิงพริบต่อกันอย่างเฉียบขาด ผู้แทนรัฐบาลออสเตรียนั้นได้รับความอุดหนุนจากผู้แทนรัฐบาลอังกฤษ. ในหมู่อำมาตย์ซึ่งเป็นประธานในราชการของรัสเซีย ก็มีความเห็นผิดแผกแตกกันอยู่. ท่านรองอรรคมหาเสนาบดีออสเตอรมันน์(Ostermann) เป็นหัวหน้าคณะฝ่ายออสเตรีย, มีปรปักษ์อันน่ารำคาญในตัวท่านจอมพล มีนิค (Münnich), ซึ่งมาน์ยอง (Magnan) อุปทูตฝรั่งเศสได้ว่ากล่าวเล้าโลมไว้ได้. มีนิคเป็นคนมีนิสัยอวดดีมักใหญ่, ถึงกับได้รับรองโดยพลการตนเองว่า ถ้าฝรั่งเศสจะให้เงินมากพอแล้ว รัสเซียจะส่งทหารแลเรือรบไปช่วย, อีกทั้งแนะนำด้วยว่าถ้าจะให้การที่คิดนั้นเป็นผลสำเร็จแน่นอนแล้วไซร้ ก็ควรใช้วิธีเล้าโลมพูดจากับท่านกรมวัง บิเรน (Biren) ตัวโปรดของสมเด็จพระบรมราชินีแอนน์ (Anne) โดยทางล่อใจให้สินบล. อันอำมาตย์ผู้ชำนาญในรัฐประศาสน์เช่นออสเตอร์มันน์ น่าจะไม่ต้องรู้สึกลำยากปานใด ในการที่จะสำแดงให้ประจักษ์ซึ่งความเหลวไหลไร้สาระแห่งคนที่ยุ่งในการเมือง

เช่นมีนิค. เพราะฉนั้นในไม่ช้าอุบายที่จะบันดาลให้มีสัมพันธไมตรีระหวางฝรั่งเศสแลรัสเซีย ก็เปนอันเหลือหวังจะให้สำเร็จได้. สภาเสนาบดีตกลงไม่รับพิจารณาเรื่องทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศส, กลับวินิจฉัยว่าควรทำสัมพันธไมตรีซึ่งมีอยู่แล้วกับออสเตรียนั้นให้มั่นคงยิ่งขึ้น.

ฝรั่งเศสแลสวีเดน

ในระหว่างนี้ฝรั่งเศสได้พูดจากับสวีเดน, แลไม่แต่ได้สัญญาจะให้เงินสวีเดนเปนจำนวนมาก, ยังได้ล่อใจว่าจะให้ชนบทชายทะเลบอลติคซึ่งสวีเดนได้เสียไปแล้วนั้นกลับคืนด้วย, ขอแต่ให้สวีเดนอุดหนุนเจ้าสตานิสเลาส์เท่านั้น. แต่สวีเดนก็ตกลงจะดำรงตนในฐานะเปนกลาง, ดังนี้จึงเปนที่โล่งใจแห่งรัฐบาลรัสเซีย, ออสเตรีย, แลอังกฤษ.

ออคัสตัสแลปัญหาเรื่องสืบราชสมบัติโปลันด์

บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในเรื่องสืบราชสมบัติโปลันด์นี้ มีผู้ที่เรานำจะรู้เรื่องราวอยู่ก็คือพระองค์พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเสวยราชสมบัติอยู่ในสมัยนี้. พระเจ้าออคัสตัสที่ ๒ (Augustus II) ผู้ทรงฉายาว่า "ผู้มีกำลัง" (The Strong) ได้ครอบครองกรุงโปลันด์ โดยอาการอันเหลวไหลมาได้ ๓๕ ปี แลในเวลานี้มีพระอาการประชวรลง,

พระองค์มีพระประสงค์ที่จะให้พระราชบุตร ออคัส
ตัส เจ้านครสักโซนี (Augustus of Saxony)
ได้สืบราชสมบัติสนองพระองค์ต่อไป, แลเพื่อที่จะ
ให้การดำเนิรไปสมราชประสงค์ พระองค์ได้ทรง
พยายามทำการบางอย่างซึ่งน่าพิศวงอยู่บ้าง. ใน
ชั้นต้นพระองค์ได้ชักชวนให้พระบรมราชินีแอนน์
ทรงช่วยเหลือ. แลเพื่อที่จะให้เปนผลสำเร็จ พระ
ออคัสตัสแลบิเรน. องค์ได้ติดสินบลบิเรนด้วยเงินทองเปนอันมาก, แล
ถ้าพระบรมราชินีจะทรงอนุเคราะห์แน่แล้ว ก็จะ
ยกแคว้น คูร์ลันด์ (Courland) ให้บิเรนครอง.
ฝ่ายบิเรนถูกเอกอรรคราชทูตออสเตรียแลอังกฤษ
บีบคั้น จนไม่กล้ารับสินบลจากฝรั่งเศสครั้งหนึ่ง
แล้ว, แต่เมื่อได้ทรายราคาสินบลในคราวนี้ก็ให้
รู้สึกลังเลใจ; แต่อาศรัยเหตุที่ออสเตรีย, รัสเซีย,
แลปรัสเซียคัดค้านการที่เจ้านครสักโซนีจะมาเปน
พระราชาธิบดีแห่งโปลันด์ ไม่น้อยกว่าที่คัดค้านเจ้า
สตานิสเลาส์ซึ่งฝรั่งเศสอุดหนุนนั้น, บิเรนจึงไม่กล้า
ตกลงกับพระเจ้าออคัสตัสได้. ครั้นไม่สมประสงค์
ออคัสตัส แลเฟรเดริค ดังนี้แล้ว ออคัสตัสจึงได้ทรงลองติดสินบลพระเจ้า
วิลเลี่ยมแห่งปรัสเซีย กรุงปรัสเซีย จะทรงยกโปลันด์ภาคปรัสเซีย ๑

คูร์ลันด์ ๑, แลแม้อีกส่วอหนึ่งแห่งประเทศโปลันด์แท้ก็จะยอมยกให้; ซึ่งแสดงว่าออคัสตัสเต็มพระทัยที่จะสละส่วนหนึ่งแห่งบ้านเมืองของพระองค์เพื่อให้พระราชบุตรได้ทรงราชย์ในส่วนที่ยังคงเหลืออยู่, พระเจ้าเฟรเดริค วิลเลียม (Frederick William) แห่งปรัสเซียเกือบจะได้ทรงตกลงตามนี้แล้ว; แต่หากว่ายังทรงเกรงออสเตรียแลรัสเซียอยู่ จึงไม่กล้าที่จะรวบรัดจัดการให้เด็ดขาดลงไปได้, ออคัสตัสจึงต้องเสียพระทัยอีกครั้งหนึ่ง. ในที่สุดโดยมิได้รู้ที่จะทรงทำฉันใด ออคัสตัสจึงทรงยอมให้รัสเซีย, ออสเตรีย, แลปรัสเซียแบ่งแว่นแคว้นแดนโปลันด์ ขอแต่ให้เป็นการตกลงกันเสียที่เดียวดังนี้. อีกนัยหนึ่งก็เป็นอันแปลว่าออคัสตัสทรงชี้ทางให้ต่างประเทศสัยแย่งแดนดินซึ่งพระองค์เองได้ทรงปฏิญญาไว้ว่าจะปกป้องรักษา. อย่างไรก็ดีออคัสตัสไม่มีเวลาที่จะทรงจัดการให้พระดำริห์อันน่าชั่งนี้สำเร็จผลได้, ด้วยพระองค์สิ้นพระชนม์ลงเสียแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖). ทวีปยุโรปตามที่เราได้เห็นแล้วว่า

ออคัสตัส สิ้นพระชนม์ ๑๗๓

มีอุปมาเสมือนกุยลูกระเบิด ซึ่งยังมิได้มีใครนำไฟไปจ่อ, การที่พระเจ้ากรุงโปลันด์สิ้นพระชนม์ลงในขณะนี้ ก็มีอุปมัยดังเปลวไฟปลิวไปติดลูกระเบิด, บันดาลให้ทั่วทวีประเบิดขึ้นดังได้คาดหมายไว้แล้วนั้นแล.

หอสมุดแห่งชาติ NATIONAL LIBRARY

บทที่ ๑

การเลือกพระราชาธิบดีโปลันด์

ออคัสตัสที่ ๒ สิ้นพระชนม์ ค.ศ. ๑๗๓๓

ครั้นออคัสตัสที่ ๒ สิ้นพระชนม์ลงในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) แล้วเรื่องสืบราชสมบัติโปลันด์อันเป็นปัญหาซึ่งบรรดาอำมาตย์ในนานารัฐหาทางปฏิบัติให้ตกลงกันมิได้นั้น ก็กลับเป็นเรื่องซึ่งจะต้องว่าให้สำเร็จเด็ดขาดไปในเร็ววัน. รัฐบาลฝรั่งเศสในขณะนี้ยังมีกังวลต้องว่ากล่าวกับหัวหน้าประชารายฎร์ในรัฐสภา ทั้งเงินแผ่นดินก็ยกพร่องไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรจะเป็น. แต่ถึงเช่นนั้นก็ดีรัฐบาลฝรั่งเศสได้ตกลงที่จะรักษาอิศรภาพแห่งโปลันด์, และส่งเสริมเจ้าสตานิสเลาส์ให้ทรงราชย์ด้วยอำนาจแห่งกองทัพ. การที่จะจัดให้เจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกี ได้รับสมมตเป็นพระราชาธิบดีนั้นไม่ยากเท่าใด, แต่การที่จะให้เจ้าสตานิสเลาส์ดำรงอยู่ต่อไปในราชสมบัตินั้นแหละเป็นการยากนักหนา. ทีรัสเซียและออสเตรียจะคัดค้านก็เป็นการแน่นอนแล้ว และบางทีปรัสเซียจะช่วยคัดค้านด้วยก็เป็นได้. รัสเซียก็ดี ออสเตรียก็ดี ย่อมสาลวนในกิจการของโปลันด์อยู่เป็นอันมาก, และ

รัฐบาลทั้ง ๒ ได้ทำใจไว้โดยแน่วแน่ว่าจะคัดค้านการที่ฝรั่งเศสจะเอ็อมมือเข้าไปจัดการในเรื่องนี้โดยแขงแรง. ประเทศทั้ง ๒ กล่าวคือรัสเซียแล, อ็อสเตริย สามารถจะหาอุบายเลิกล้างการเลือก เจ้าสตานิสเลาส์ เป่นพระเจ้าแผ่นดินนั้นได้โดยง่ายดาย. ฝ่ายโปลันด์เองเล่าก็ยังหาได้กำหนดทางดำเนินการอย่างใดไม่ แลกิจการภายในก็ยุ่งเหยิงใกล้จะถึงซึ่งวิบัติ, ย่อมไม่มีทางหวังผลได้ ในการต้านทานมหาประเทศทั้ง ๒ นั้น. เจ้าสตานิสเลาส์เองได้ตรัสว่า "ชาวโปลจะเลือกเราเป่นเจ้า แต่เขาจะไม่ช่วยอุนเรา" ดังนี้, พระองค์ทรงทรายอยู่โดยตระหนักว่า ไม่สามารถจะดำรงราชสมบัติได้นอกจากฝรั่งเศสจะช่วยอุดหนุน, ไม่เพียงทางว่ากล่าวโดยวาจาเท่านั้น ทั้งจะต้องช่วยกำลังทหารแลอาวุธด้วย. แม้เฟลอริย์ได้แสดงความปรารถนาความสงบอยู่ก็ดี รัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้ตกลงจะจัดการให้เจ้าสตานิสเลาส์ขึ้นเสวยราชย์ในโปลันด์ให้จงได้ (ตามอุบายของโชวะแลง) (Chauvelin) (แลวิลลาร์ส) (Villars) โดย

ความหวังจะให้เปนผลร้ายแก่ราชวงศ หัปสะเบอร์ค (Hapsburg.)[๑]

สัญญาแห่งตุริน ค.ศ. ๑๗๓๓

ทั้งในกรุงสาร์ดิเนีย แลเส์ปญ, รัฐบาลฝรั่งเศสได้เร่งรัดจัดการพูดจาทำสัญญาในระหว่างกันแลกัน. ในเส์ปญคณะใคร่สงครามนั้นมีเสียงแรงกล้ากว่าปติโญผู้ปราถนาความสงบ แลพระเจ้าชาร์ลส์เอมานูเอล (Charles Emanuel) แห่งสาร์ดิเนีย ได้ทรงยินยอมให้ฝรั่งเศสเข้าเมืองอิตาลี อันเปนที่ประหลาทพระราชหฤทัยแห่งพระบรมราชาธิราชยิ่งนัก. เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายนฝรั่งเศสแลสาร์ดิเนียได้เซ็นสัญญาซึ่งเรียกว่า "สัญญาตุริน." (Turin) อุบายของโซวะแลงนั้นมุ่งหมายจะไล่ออสเตรียออกจากอิตาลี; พระเจ้าชาร์ลส์เอมานูเอล จะได้เข้ายึดเมืองมิลาโน (Milano) แลมันโตวา, (Mantova) ส่วนคอนคาร์โลสจะได้เมืองเนเปอลส์ (Naples) แลเกาะสิซิลี (Sicily) แลเมืองท่าเรือในเมืองตัสคนี. คอนฟีลิป (Don Philip) นั้นจะได้เมืองปาร์มา, ปียะเซนซา (Piacenza) แลนครตัสคนี, ส่วนฝรั่งเศสจะได้มณฑลสาวอย. แต่พระดำริห์แห่ง

---

๑ *พระราชวงศ์ที่ทรงราชย์ในออสเตรีย.*

พระเจ้ากรุงสาร์ดิเนีย หาคล้องกับความเห็นของโชวะแลงไม่, เพราะพระองค์ทรงทรายอยู่ว่าราชสำนักเส์ปญปราถนาจะเปนใหญ่ในแว่นแคว้นแดนอิตาลีทั่วไป, จึงไม่มีพระประสงค์ที่จะให้เส์ปญเปนใหญ่ในอิตาลีภาคเหนือด้วย. พระองค์ตรัสว่าควรเส์ปญจะปราบดินแดนแห่งสิซิลีทั้ง ๒ แลเมืองท่าเรือตามชายฝั่งตัสคนี, ส่วนพระองค์นั้นจะได้ปรายเมืองลอมบาร์ดีแลมันโตวา, โดยอาศรัยความช่วยเหลือแห่งฝรั่งเศส.

สัญญาแห่งเอสคูริยาล ค.ศ. ๑๗๓๓.

ครั้นวันที่ ๗ พฤศจิกายนฝรั่งเศสแลเส์ปญได้ตกลงเซ็นสัญญาเรียกว่า "สัญญาแห่งเอสคูริยาล" อันเปนสัญญาระหว่างเครือแห่งราชวงศบูรบองทั้ง ๒ โดยแท้. ตามข้อความในสัญญาฉบับนี้รัฐบาลทั้ง ๒ ตกลงว่าจะพร้อมกันขัดขวางความเจริญในทางค้าขาย แลการขยายอำนาจทางประเทศราชของอังกฤษ และจะรวมกันต่อสู้พระบรมราชาธิราช. ฝรั่งเศสแลเส์ปญต่างประกันจะรักษาประเทศราชแลอาเขตแห่งกันแลกัน. เกาะยิบรอลตาร์ (Gibraltar) นั้นจะได้เอาคืนมาจากอังกฤษ, อำนาจพิเศษซึ่งเส์ปญได้ให้แก่พาณิชของอังกฤษก็

จะได้เลิกถอน. กองทัพเรือของประเทศทั้งสองก็จะได้ช่วยกันต่อสู้ทัพเรือศัตรู. สัญญาลับฉบับนี้มีข้อความคล้ายสัญญาฉบับปี ๑๗๒๑ (พ.ศ. ๒๒๖๔) ซึ่ง ดิบัวส์ (Dubois) เป็นผู้ทำ. ความมุ่งหมายแห่งสัญญาทั้งสองฉบับที่กล่าวนี้ ก็คือจะขัดขวางการขยายทางค้าขายของอังกฤษในอเมริกาใต้ และการแผ่อำนาจแห่งชาติแองโกล์แสกซัน[๑] (Anglo-Saxon) ในอเมริกาเหนือ. แต่ตลอดสงครามสืบราชสมบัติโปลันด์ครั้งนี้ กองทัพแห่งราชวงศ์บูรบองได้ใช้เพื่อต่อสู้พระบรมราชาธิราชเลียเปนพื้น.

กิจการในโปลันด์

ในประเทศโปลันด์เมื่อออคัสตัสที่ ๒ สิ้นพระชนม์แล้วนั้น คนสำคัญที่มีอยู่ก็คือ เทโอโดร์ โปต็อคกิ (Theodore Potocki) สังฆราชแห่งนครโปลันด์, ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินชั่วคราวโดยหน้าที่ จนกว่าจะได้มีพิธีเลือกสรรพระราชาธิบดีพระองค์ใหม่. ท่านผู้นี้ภักดีต่อเจ้าสตานิสเลาส์. กิจการขั้นต้นซึ่งท่านผู้นี้ได้กระทำก็คือ เลิกประชุมรัฐสภา; เลิกกองทหารรักษาพระองค์ของพระราชาองค์ก่อน; สั่งให้กองทหารรักษา

---

๑ *คืออังกฤษและอเมริกัน.*

พระองค์สักซันซึ่งประจำอยู่ณราชสำนักนั้นออกจาก
อาณาเขตแห่งโปลันด์, แลตั้งกองคอยเหตุในชนบท
พรมแดนต่อปรัสเซียแลออสเตรีย เทโอโดร์โปต็อค
กีมีพรรคพวก คือเอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส๑พวก
ซาร์ตอริสกี ๑ (Czartoryskis) แลสตานิสเลาส์
โปน์ยาต็อฟสกี ๑ (Stanislaus Poniatowski)
ซึ่งเปนอำมาตย์ชาติโปลที่สามารถอยู่คนเดียวเท่า
นั้น. ทั้งโปต็อคกีแลโปน์ยาต็อฟสกี ย่อมหวังที่
จะได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสมากกว่าที่
อื่น. เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน คือเมื่อออคัสตัส
สิ้นพระชนม์ได้แล้วสัก ๒-๓ สัปดาห์ โปต็อคกี
ได้เรียกประชุมรัฐสภา อันมีความเห็นซึ่งรู้กันอยู่
ว่าคัดค้านเจ้าชาติอื่น ๆ ที่จะมาเปนพระราชาธิบดี,
ทั้งมีความปรารถนาจะได้เจ้าชาติโปล ซึ่งอยู่ใน
สาสนานิกายคาทอลิค (Catholic) แลซึ่งมีชายา
เปนคาทอลิคด้วย. ที่ประชุมได้ตกลงกันต่อไปว่า
ไม่มีผู้ใดมีอำนาจจะประกาศตั้งพระเจ้าแผ่นดิน
นอกจากโดยอนุมัติแห่งรัฐสภา, มิฉนั้นจะต้องโทษ

---

๑ คือ โรมันนิกาย

ฐานขบถ. แต่ครั้นสมาชิกแห่งสภาขุนนางและสภาสามัญถูกเกณฑ์กันให้ปฏิญญาตนจะปฏิบัติตามความตกลงแห่งที่ประชุมนั้น, สมาชิกหลายคนกลับยับยั้งรีรอ; และที่โปต็อคก็สามารถจัดการผ่อนผันให้ยินยอมกันได้ก็ด้วยอุบายยกเลิกมาตรา ซึ่งห้ามมิให้บุคคลผู้ใดรับสินบ้างจากผู้ที่จะได้มาเป็นพระราชาธิบดีต่อไป, ไม่เลือกว่าจะเป็นท่านผู้ใดทั้งสิ้น. แม้ได้ยกเลิกข้อห้ามยอมนี้แล้ว จะเป็นที่พอใจแห่งสมาชิกทุกคนก็หามิได้. ในวันรุ่งขึ้นเมื่อสมาชิกทั้งหลายจะต้องปฏิญญาตนว่าจะปฏิบัติตามความตกลงนั้น, มีอยู่ไม่น้อยที่ตั้งต้นคัดค้านหรือหยิบข้อควรยกเว้นต่าง ๆ ขึ้นแถลง, และบางคนถึงกับได้แสดงความไม่เห็นชอบโดยออกจากที่ประชุมเลยเทียว, โดยตั้งใจจะไปกล่าวโต้แย้งกิจการแห่งสภาในโอกาสที่จะทำได้ต่อไป.

เหตุการณ์ที่บรรยายมาข้างต้นนี้ เป็นอุทาหรณ์อันดีแห่งความแตกร้าวในหมู่ชนชาติโปลด้วยกันเอง ซึ่งจะหาให้เหมาะกว่านี้ไม่ได้. ข้อนี้เป็นเหตุให้ประเทศอื่น ๆ ยกขึ้นเป็นข้อแก้ตัว เพื่อ

เอื้อมมือเข้าไปจัดให้การเลือกพระเจ้าแผ่นดิน ได้เป็นไปโดยปราศจากความยับยั้งด้วยประการทั้งปวง. ในกรุงเสนต์ปีเตอร์สเบอร์ค เมื่อได้ทรายข่าวว่าพระเจ้าออคัสตัสสิ้นพระชนม์ ก็ได้มีประชุมเสนาบดีแลรัฐมนตรี, ต่างลงความเห็นว่าการที่จะยอมให้เจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกีหรือบุคคลใด ๆ ที่อาศรัยอำนาจฝรั่งเศสโดยตรง (แลด้วยเหตุนั้นต้องอาศรัยกำลังตุรกี แลสวีเดนโดยอ้อม) เข้าเป็นผู้ที่จะรับเลือกเป็นพระเจ้าแผ่นดินโปลันด์นั้น, ไม่ชอบด้วยรัฐประศาสโนบายแลประโยชน์แห่งรัสเซีย. พระบรมราชินีแอนน์ได้มีลายพระหัตถ์ไปยังผู้สำเร็จราชการโปต็อคกี, ให้ถอนนามเจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกีออกเสียจากบาญีซึ่งผู้จะได้รับเลือก แลได้ดำรัสให้เคานต์ คาร์ลกุสตาฟ เลอเวนโวลเค (Carl Gustaf Lowenwolde) ไปช่วยเคานต์ เฟร์เดริค คลิมีร์ (Frederick Casimir) ผู้เป็นน้อง, แลเป็นราชทูตรัสเซียประจำราชสำนักโปลันด์. เลอเวนโวลเคสองพี่น้องพร้อมด้วยราชทูตออสเตรีย แลปรัสเซียได้ไปหาท่านผู้สำเร็จราชการโปต็อคกี, แลการ

อุบายของรัสเซีย

สนทนากันในคราวนี้ ต่างคนได้แสดงความเห็นรุนแรงด้วยกันทั้งสองฝ่าย, ท่านสังฆราชนั้นก็ไม่ขาม, ด้วยเชื่อในความอุดหนุนของชาวโปลส่วนมาก, ซึ่งชวนกันเคืองแค้นในการที่รัสเซียหรือประเทศใด ๆ เอื้อมมือเข้ามายุ่งกับอิศรภาพแห่งเขาทั้งหลาย. ลำดับนี้โปต็อคกีก็เรียกประชุมรัฐสภา - คิดจัดให้การเลือกพระเจ้าแผ่นดินนั้นได้ดำเนิรไปโดยชอบด้วยประเพณีนิยมแห่งประชาชน, โดยอุบายยกบทกฎหมายเก่าข้อหนึ่งขึ้นประกาศ, ห้ามมิให้ทูตานุทูตผู้แทนรัฐบาลต่างๆอยู่ในพระนครในเวลาที่ราษฎรเลือกพระเจ้าแผ่นดิน. บรรดาทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศก็พากันโกรธแค้นเป็นอันมาก, เลอเวนโวลเดไม่ยอมที่จะออกจากนครวอร์ซอร์ (Warsaw) นอกจากจะได้รับพระราชโองการโดยตรงจากพระบรมราชินี, ส่วนทูตอ๊อสเตรียนั้นอ้างว่าจะต้องรอคำสั่งจากกรุงเวียนนา.

เจ้าองค์ที่รัสเซียแล. อ๊อสเตรียสนับสนุน.

แม้รัสเซียแลอ๊อสเตรียได้คัดค้านเจ้าสตานิสเลาส์โดยแข็งแรงก็ดี, ในชั้นแรกก็หาได้มีผู้ใดซึ่งตนปรารถนาจะให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินโปลนั้นไม่.

ทั้งรัสเซียแลอ๊อสเตรียย่อมรู้อยู่ดีว่าไม่มีชาวโปล ผู้ใดนอกจากเจ้าสตานิสเลาส์ ที่มีโอกาศจะได้รับเลือก เพราะฉนั้นจึงจำเปนต้องแสวงหาในที่อื่นต่อไป. พระราชกุมาร เอมานูเอล (Infante Emanuel) แห่งโปรตุเกศ เปนคนแรกซึ่งราชสำนักอ๊อสเตรียได้เลือก, แต่ด้วยเหตุที่พระเจ้ายอนที่ ๖ (John VI.) ผู้เปนพระราชบิดาไม่ทรงเห็นชอบที่จะให้พระราชบุตรไปเปนพระราชาแห่งโปลันด์, อ๊อสเตรียแลรัสเซีย จึงได้ตกลงในที่สุดจะอุดหนุนเจ้าออคัสตัสแห่งนครสักโซนี, พระราชบุตรแห่งพระเจ้าออคัสตัสที่ ๒ แห่งกรุงโปลันด์. ในกลางเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) เลอเวนโวลเด ได้ตกลงทำสัญญากับเจ้านครสักโซนี. ตามสัญญานี้เจ้านครสักโซนีตกลงรับรองจะปฏิบัติตาม "พระราชบัญญัติแบร์คแมติค[๑]

---

๑ *พระบรมราชาธิราช ชาร์ลส์ แห่งอ๊อสเตรียไม่มีพระราชบุตรที่จะสนองพระองค์แลเปนอันหมดหวังที่จะมีต่อไปด้วย, มีอยู่แต่พระราชธิดาทรงพระนามว่า มาเรียทเรสะ*

(Maria Theresa) ซึ่งจะสืบราชสมบัติต่อพระราชบิดาไม่ได้ตามกฎหมายที่ห้ามไม่ให้หญิงขึ้นทรงราชย์. เหตุฉนั้นในปีฉลูภาคแห่งรัชสมัยพระเจ้าชาร์ลส์ พระองค์โดยพระราชประสงค์จะให้พระราชธิดาได้ทรงราชย์สืบพระองค์ จึงได้ทรงตั้งพระราชบัญญัติสืบสันตติวงศ์ใหม่ ซึ่งได้ชื่อว่า "แบร์คแมติค แสงค์ชัน" เพื่อให้พระราชธิดามาเรียทเรสะได้ครองราชสมบัติอ๊อสเตรียแทนพระองค์สืบไป. พระองค์ได้ทรงพยายามทุกสถานโดยทางทำสัญญากับรัฐบาลต่าง ๆ ขอให้รับรองจะอุดหนุนพระราชธิดาให้สมดังพระราชประสงค์. พระเจ้าเฟรเดริคมหาราชแห่งปรัสเซีย (ผู้เปนพระชนกองค์หนึ่งแห่งพระเจ้าวิลเลียมราชาธิราชเยอรมันปัจจุบันนี้) ก็ได้ทรงสัญญาที่จะช่วยเหลือ, แต่ครั้นพระบรมราชาธิราชชาร์ลส์สิ้นพระชนม์แล้ว เฟรเดริคเปนกษัตริย์พระองค์แรกที่ทรง "ลืม" ข้อสัญญานั้น, แลยกทัพเข้าไปย่ำยีบิฆาราชอาณาจักร์แห่งมาเรียทเรสะ.

(Pragmatic Sanction) ซึ่งพระองค์ได้ทรงคัดค้านมาแต่ก่อน, แล้วทำสัญญาที่จะช่วยเหลือซึ่งกันแลกันกับปรัสเซียแลออสเตรีย, แลสัญญาที่จะเลิกถอนอำนาจของโปลันด์ในเขตลิโวเนีย (Livonia), ยอมให้แคว้นคูร์ลันด์มีอำนาจตามที่ได้เคยมีมาแต่ก่อน, แลจะไม่ลบล้างธรรมนูญการปกครองเดิมของโปลันด์. รัสเซียได้จัดการโดยแข็งแรงเพื่ออุดหนุนผู้ที่ตนตั้ง แลได้สั่งกริยาทัพไปณชายแดน.

การเลือกเจ้าสตานีสเลาส์

ในระหว่างนี้เหตุการณ์สำคัญได้เกิดขึ้นในโปลันด์. เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคมได้มีการประชุมรัฐสภาที่เมืองปรากะ (Praga) ใกล้กรุงวอร์ซอร์, ชาวลิถุอาเนีย (Lithuanians) มิได้ส่งผู้แทนไปประชุมด้วย แต่ได้แต่งหัวหน้าไปหาท่านผู้สำเร็จราชการโปต็อคกี ขอให้เนรเทศเจ้าสตานิสเลาส์ ตามประกาศเนรเทศ เมื่อ ๑๕ ปีมาแล้วนั้น. ท่านสังฆราชหาได้ยอมฟังไม่. พวกที่ไม่พอใจเหล่านี้ จึงตั้งสมาคมคัดค้านกิจการทั้งปวงของรัฐสภา. ในไม่ช้าเจ้าวิสนิวิคกี (Wisniewicki) แลเจ้าลูโบมิร์สกี (Lubomirski) ผู้เป็นผู้ว่าราชการคราเคา (the Palatine of Cracow)

ได้นำหัวหน้าราษฎรมาเข้าสมาคมนี้ด้วยถึง ๓,๐๐๐ คน. แต่จำนวนราษฎรที่จะเป็นผู้เลือกพระเจ้าแผ่นดินโดยมากนั้น เป็นพวกของสังฆราช. ครั้นเมื่อเจ้าสตานิสเลาส์, ซึ่งได้ปลอมองค์เป็นสารถีเดินทางทั้งกลางวันกลางคืนจากยุโรปภาคกลาง, ได้ถึงนครหลวงโปลันด์แล้ว, ก็ได้เริ่มพิธีการสโมสรสมมตพระราชา. พวกคัดค้านได้ยื่นฎีกาขัดข้อง, แต่โปต็อคกิก็สั่งให้ยกเสียโดยอ้างว่าผิดนิติประเพณี เพราะมิได้ร้องฟ้องขึ้นในสนามที่ทำพิธีสโมสรสมมตพระเจ้าแผ่นดิน. ท่านสังฆราชขี่ม้าสยัดย่างไปมาในสนาม, หยุดถามความเห็นของบรรดาหัวหน้าประชาราษฎร์ว่า จะเลือกผู้ใดขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน, แลในขณะที่ผ่านไปมีเสียงร้องขึ้นเซ็งแซ่ทั่วสนามว่า "ขอให้พระเจ้าสตานิสเลาส์ ทรงพระเจริญ." ครั้นได้ว่ากล่าวเล้าโลมใจบรรดาพวกคัดค้าน ให้รำลึกถึงประโยชน์แห่งชาติไม่สำเร็จแล้ว, จึงได้ประกาศยกเจ้าสตานิสเลาส์ขึ้นเป็นพระราชาธิบดีผ่านพิภพโปลันด์แล "แกรนด์ดยุก" (Grand Duke) แห่งแคว้น

ลิถุอาเนีย. ฝ่ายพวกคัดค้านที่มิพอใจนั้นก็ออกประกาศข้าง แสดงว่าการเลือกพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ มิได้เป็นไปโดยชอบ เพราะฉนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้.

พระเจ้าสตานิสเลาส์ทิ้งพระนคร

ในต้นเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) พระเจ้าสตานิสเลาส์ เลชินสกี. ตามที่เราได้เห็นแล้ว, ได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติในโปลันด์เป็นครั้งที่๒, แต่ครั้งนี้กลับได้อยู่ในราชสมบัตน้อยวันกว่าครั้งก่อน. ในทันใดที่ได้ทรงรับเลือกเป็นพระเจ้าแผ่นดิน, พระองค์ทรงประกาศเกณฑ์ระดมพลเมืองเป็นทหาร; แต่ด้วยเหตุที่พระองค์ไม่มีพลพอจะต้านทานกองทัพรัสเซีย ซึ่งยกล่วงล้ำเข้าไปในราชอาณาเขตได้ จึงต้องเสด็จหนีจากเมืองวอร์ซอร์, นับเวลาได้ ๑๒ วัน ภายหลังที่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ. แล้วเสด็จไปยังเมืองดันซิค (Danzig) พร้อมด้วยโปต็อคกี, โปน์ยาต็อฟสกี, ซาร์ตอริสกี, และราชทูตฝรั่งเศสและสวีเดน.

การเลือกเจ้าออคัสตัสแห่งสักโซนี

ครั้นพระเจ้าสตานิสเลาส์เสด็จออกจากพระนครแล้ว, ได้เกิดเหตุยุ่งใหญ่ในนครหลวงวอร์ซอร์. บ้านของลอเวนโวลเดถูกปล้น เลอเวลโวลเดเอง

ก็ต้องหนีไปอยู่ในบ้านเอกอรรคราชทูตอ๊อสเตรีย. บ้านราชทูตสักซันก็ถูกทำร้าย, แลส่วนตัวราชทูตต้องหนีออกจากพระนคร. เหตุการณ์อลหม่านเช่นนี้ได้เป็นอยู่จนปลายเดือนกันยายน, ซึ่งเป็นเวลาที่นายพล ยี่เตอร์ เลซี่ (Lacy) แม่ทัพรัสเซียได้ยกทัพมาถึงฝั่งขวาแห่งแม่น้ำวิสตุลา (Vistula). เมื่อแม่ทัพรัสเซียได้มาตั้งทัพตรงข้ามพระนครวอร์ซอร์แล้ว, ชาวโปลันด์พวกที่คัดค้านพระเจ้าสตานิสเลาส์ ก็ได้พากันไปเข้ากองทัพรัสเซียขอยารมีเป็นที่พึ่ง; แลเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม จึงได้ประกาศยกออคัสตัส เจ้านครสักโซนี เป็นพระราชาธิบดีแห่งประเทศโปลันด์.

บทที่ ๒

ล้อมเมืองดันซิค

ค.ศ. ๑๗๓๓ — ๑๗๓๔ (พ.ศ. ๒๒๗๖ — ๒๒๗๗)

ฐานะแห่งโปลันด์

แม้ว่าออคัสตัสได้เสวยราชสมบัติแล้ว กิจการในเมืองโปลันด์ก็ยังไม่มีทางจะเรียบร้อยได้. รายฎรแทบทั้งเมืองเป็นพรรคพวกพระเจ้าสตานิสเลาส์, ซึ่งในเวลานี้ประทับอยู่ในเมืองดันซิค คอยความช่วยเหลือซึ่งฝรั่งเศสได้สัญญาไว้. พระเจ้าสตานิสเลาส์ทรงรู้สึกอยู่ดีว่า พรรคพวกของพระองค์มิได้ฝึกหัดเป็นทหารมาแต่ก่อน, จึงไม่อาหวังเอาชัยชำนะแก่กองทัพรัซเซียได้; แลอีกประการ ๑ พระองค์ทรงเห็นโดยตระหนักว่ามีอยู่ทางเดียวที่จะให้ออคัสตัสสละราชสมบัติโปลันด์ ก็คือกริยาทัพเข้ายึดนครสักโซนี. แต่เว้นไว้แต่จะได้รับความอุดหนุนจากพระเจ้าหลุยที่ ๑๕ พระราชบุตรเขยแล้ว, ก็ไม่มีทางใดที่จะเอาไชยชำนะได้. ฝ่ายรัสเซียเล็งเห็นความสำคัญแห่งการที่จะต้องขับพระเจ้าสตานิสเลาส์ออกจาก

เมืองคันซิค, ซึ่งเปนที่อันอาจจะได้รับกำลังช่วยทางทเลโดยสดวก. เพราะฉนั้นในปลายปี ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) นายพล เลซี ได้รับคำสั่งให้ยกทัพไปยังเมืองคันซิค แลให้เข้าล้อมเมืองนั้นทันที. แม่ทัพรัสเซียเชื้อชาติไอริชผู้นี้หาญ ได้ปฏิบัติการตามคำสั่งนี้โดยฉับพลัน; แต่ไม่ช้าก็รู้สึกว่าได้ประมาณความลำบากแห่งกิจการที่จะกระทำต่ำไป. กองทัพซึ่งยกไปยังโปลันด์มีทหาร ๒๐,๐๐๐ คน จำเปนต้องจัดทหารไว้รักษาพระนครวอร์ซอร์ แลตามหัวเมืองต่าง ๆ ตามทางที่เดินทัพ. ครั้นถึงเมืองคันซิคแม่ทัพรัสเซียจึงมีพลในบังคับญาเพียง ๑๒,๐๐๐ คนเท่านั้น. เพื่อจะล้อมเมืองคันซิคทางยกให้พอเพียงแก่การ จำเปนจะต้องกระจายทหารในท้องที่อันกว้างใหญ่; แต่ข้อนี้มีอันตรายอยู่ตรงที่จะต้องถูกโจมตีแลถูกตัดถอยย่อยยับ ในการต่อสู้กับชาวนาซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คน. ฝ่ายพลเมืองคันซิคก็ตั้งหน้าจะต้านทานโดยสามารถ, มีเสบียงอาหารแลสรรพยุทธอยู่มาก ใช้ทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศสแลสวีเดนซึ่งชำนาญแก่

เลซี ล้อมเมืองคันซิค

การ; แต่เปนโชคดีสำหรับแม่ทัพรัสเซีย ที่พระคพวกของพระเจ้าสตานิสเลาส์ซึ่งอยู่นอกเมืองนั้น สาลวนแต่การที่จะปล้นสดมภ์ทำร้ายแก่ศัตรูส่วนตัวมากกว่าที่จะช่วยพระราชาของตน, กองทัพรัสเซียจึงสามารถตั้งล้อมเมืองอยู่ได้แต่ไกล ๆ จากค่ายคูประตูเมือง.

มีนิคมาถึง

ในกลางเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๗) จอมพล มีนิค ได้ไปถึงยุทธบริเวณเปนผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกองทัพ. ท่านจอมพลตั้งใจจะตีเมืองโดยแขงแรง, แลในเวลา ๒ วันภายหลังที่ได้ไปถึง ทั้งสองฝ่ายจึงได้กระทำยุทธแก่กันเปนสามารถ; รัสเซียตีได้ป้อมค่ายสนามอันมั่นคงเรียกว่า "สค๊อตแลนด์" (Scotland), แลในวันรุ่งขึ้นก็ได้เริ่มระดมยิงปืนใหญ่เข้าไปในเมือง. แต่การตีไม่สามารถจะกระทำให้แขงแรงเท่าที่มีนิคปรารถนา เพราะมีแต่ปืนใหญ่ขนาดลูกหนัก ๘ ปอนด์เท่านั้น. แลพระเจ้ากรุงปรัสเซียก็ไม่ทรงอนุญาตให้ปืนใหญ่รัสเซีย ผ่านอาณาเขตของพระองค์. มีนิคคิดแค้นพระเจ้าเฟร์เดริควิลเลียม. ถึงกับได้เปล่งอุทานวาจาว่า เมื่อ

ราโชบายแห่งเฟร์เดริควิลเลียม

เสร็จศึกที่ดันซิคแล้ว จะได้หาโอกาศไปเยี่ยมกรุงเบอลิน (Berlin). ท่านจอมพลได้มีบอกแถลงการกราบทูลพระยรมราชินีแอนน์ความว่า สตานิสเลาส์ ติดสินุล เฟร์เดริควิลเลียมได้สำเร็จแล้ว. เพราะเฟร์เดริควิลเลียมตรัสว่า จะนิ่งดูให้เมืองดันซิคถูกทำลายนั้นไม่ได้, แลจะส่งกองทัพมาว่ากล่าวให้เปนที่ปรองดองกัน; แท้จริงแม้ข่าวนั้นเปนข่าวแน่ ก็จะเปนเหตุร้ายสำหรับรัสเซียอยู่, เพราะทหารในกองทัพรัสเซียเวลานี้ต้องกรากกรำลำบากมาก ขาดเสบียงอาหารแลยุทธอาภรณ์. เมื่อได้เสียเวลาคอยอยู่เปนช้านาน ปืนครกจึงได้มาถึงโดยส่งทางรถม้า ถึงผู้บัญชาการกองทัพสักซัน. ครั้นเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ปืนครกเหล่านี้ได้ยิงลูกแตกเข้าไปในเมืองเปนครั้งแรก แลต่อมาอีกสัปดาหะหนึ่ง ก็ตีได้ป้อม ซอมเมอร์ชานซ์ (Sommerschanz), เมืองดันซิคจึงถูกตัดจากเมืองท่าเรือ ไวคเซลมึนเด (Weichselmünde) ซึ่งตั้งอยู่ที่ปากน้ำวิสตุลา. เมื่อการสำเร็จได้เพียงนี้แล้ว, มึนิคก็ได้ใจตกลงจะตีค่ายสนามอันมั่นคง

ที่ตำบล ฮาเก็ลแยร์ก (Hagelberg), ซึ่งตั้งอยู่ข้างบนโดยรอบเขาทางทิศใต้แห่งเมืองดันซิค นับว่าเปนลูกกุญแจแห่งสมรภูมิ. การโจมตีซึ่งได้กระทำเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคมนั้นไม่เปนผลสำเร็จ. ฝ่ายนิคเสียนายทหาร ๑๒๐ นาย พลทหาร ๒,๐๐๐ คน, แลถึงแม้ว่าได้ยิงลูกแตกเข้าไปในเมืองเปนอันมากก็ดี เมืองดันซิคก็มิได้แสดงอาการว่าจะยอมแพ้อย่างใดเลย.

ทหารฝรั่งเศสยกขึ้นบกครั้งที่ ๑

ในระหว่างนี้ได้เกิดเหตุการณ์อันน่าพิศวงที่สุดอย่าง ๑ ในตำนานแห่งการล้อมเมืองดันซิค, คือในปลายเดือนพฤษภาคม ฝ่ายพระเจ้าสตานิสเลาส์ได้ทรายข่าวด้วยความยินดีปรีดิ์ว่า พระเจ้าหลุยที่ ๑๕ ได้ตกลงพระทัยที่จะช่วย, แลยังได้กองทหารฝรั่งเศสได้ยกขึ้นบกที่เมืองไวค์เซลมินเดแล้ว. ครั้นต่อมาอีก ๒ วันความปลื้มนั้นก็กลับกลายเปนความตลึงตกประหม่า, ด้วยได้ทรงทรายว่ากองทหารฝรั่งเศสได้ยกลงเรือแล่นกลับไปเสียแล้ว! กองทหารที่กล่าวนี้มีกำลังรวมทั้งสิ้นเพียง ๓ กองพันแห่งกรมทหารเบ็ลสัวส์ (Blaisois) แลปีคาร์ดี (Picardy), ในบังคับบัญชานายพลชื่อวา

เดอะลาม็อตต์ เอดะลาเปรูส (de Lamotte de la

ลาม็อตต์ Pérouse), ผู้เปนนายทหารหาญในเชิงยุทธ์, แต่เปนผู้ปราศจากความคิดทำการโดยลำภัง แลซังความรับผิดชอบที่เมืองไวคเซลมินเด ลาม็อตต์ได้เห็นแนวรบรัสเซียตั้งอยู่ในระหว่างฝั่งทเลแลเมืองดันซิค จะต่เมื่อพิเคราะห์การโดยเลอียดแล้วก็ตกลงใจว่าการที่จะตีข้าศึกด้วยทหาร ๓ กองพัน, ซึ่งซ้ำไม่มียี่ใหญ่ด้วยนั้น, เปนอันเหลือวิสัยจะทำได้, จึงได้ตกลงยกทหารกลับลงเรือไปกรุงโคเปนเฮเกน (Copenhagen)[1].

กองต์เดอะเบ็ลโล ครั้นถึงพระนครหลวงแห่งเดนมาร์คกองต์เดอะเบ็ลโล (Comte de Plélo), อรรคราชทูตฝรั่งเศสแสดงความไม่พอใจอย่างยิ่ง วังดาล (Vandal) ชาวฝรั่งเศสผู้แต่งประวัติศาสตร์ ได้กล่าวถึงลักษณแห่งเบ็ลโลดังนี้— "เบ็ลโลเปนชาวเบรตอง (Bréton), เปนนายพันเอกนอกราชการ, เปนจินตกวีในเวลาว่างงาน, เปนข้าราชการในแพนกทูตตามกาลสมัย, แต่เปนข้าที่ปลงใจภักดีแลเปนผู้ดี ประกอบด้วยเกียรติศักดิสูงยิ่งกว่าผู้อื่น."

---

๑ *ชาวมณฑลภาคหนึ่งในประเทศฝรั่งเศส*

ท่านอรรคราชทูตคิดแค้นว่า, ธงไชยแห่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของตนซึ่งยังมิได้มีใครเคยเห็นในทเลเหนือแต่ก่อนนั้น พึงจะได้มาเห็นกันเปนครั้งแรก, ก็เปนในเวลาที่ต้องล่าเช่นนี้, จึงได้ตั้งตนเปนหัวหน้านำกองทหารอันอ่อนกำลังของลาม็อตต์กลับไปยังเมืองคันซิ, โดยความรับผิดชอบของตนเอง. ตามคำสั่งจากรัฐบาลฝรั่งเศสก็ไม่มีข้อใดซึ่งให้อำนาจแก่เขาให้ทำการเช่นนี้ได้, แลตามคำที่วังคาลกล่าว การที่อรรคราชทูตทิ้งหน้าที่ออกไปรบเช่นนี้ ก็ไม่เคยมีอุทาหรณ์แต่ก่อนเลย. แต่เช็ลโลจะได้รู้ว่าข้อนี้เปนเครื่องกีดขวางในทางที่จะกระทำตามใจตนนั้นก็หามิได้. เขาได้กล่าวแก่ลาม็อตต์ว่า "ในพระนามแห่งพระราชาธิบดีผู้เปนเจ้าของท่านแลของข้าพเจ้า, คือพระองค์ซึ่งข้าพเจ้าเปนผู้แทนอยู่ณขณะนี้, ข้าพเจ้ายังคัยให้ท่านไปกับข้าพเจ้า." แล้วเช็ลโลจึงมีหนังสือกราบทูลพระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ว่า "ข้าพระองค์จะได้กลับไปเฝ้านำความมีไชยไปถวาย. หรือถ้าจะต้องปราชัยแล้วอย่างน้อยก็จะแพ้โดยอาการอันคู่ควรแก่ชาวฝรั่งเศสแท้, สมแก่ผู้เปนข้าอันภักดีต่อพระองค์."

แล้วเช็ลโลก็ลงเรือพร้อมด้วยลาม็อตต์แลกองทหารกลับไปยังเมืองไวคเซลมินเดอีกครั้ง ๑.

ทหารฝรั่งเศสยกขึ้นบกครั้งที่ ๒

ฝ่ายรัสเซียเมื่อได้เห็นฝรั่งเศสยกกลับมาดังนั้น ก็ประหลาดใจ รู้สึกไม่สบายเลย, เพราะสำคัญว่าลาม็อตต์ไปนำพลเพิ่มเติมกลับมา. เช็ลโลยกทหารขึ้นบกในวันที่ ๒๐ พฤษภาคม, แล้วในวันรุ่งขึ้นก็ได้เข้าโจมตีข้าศึกโดยแน่นสามารถ, ตัวเช็ลโลเองได้ไปกับกองทหารเกรนาเดียร์ (Grenadiers) แนหน้าตีได้ค่ายสนามหลายแห่งในแนวนอกของรัซเซีย, แลในขณะที่กำลังโจมตีสนามเพลาะแนวที่ ๒ ของข้าศึกโดยอาการอันกล้าหาญ, เช็ลโลต้องอาวุธสิ้นชีวิตในสนามรบ, ถูกยิงแลถูกฟัน ๔ แห่ง, ถูกแทงด้วยปลายขีน ๑๕ แห่ง! ฝ่ายฝรั่งเศสเมื่อเสียผู้นำทัพดังนั้นแล้ว ก็แสดงอาการรวนเร ถูกตียับกลับไปจนเสียหายเป็นอันมาก. ลาม็อตต์สั่งให้ถอยตรงไปยังเกาะลาปล์ลัตต์ (La Platte) ใกล้เมืองไวคเซลมินเด แลได้ตั้งอยู่ณที่นั้น ๔ สัปดาห์, โดยมิได้ถูกข้าศึกรบกวนประการใด.

เช็ลโล ตายในที่รบ

---

๑ *คือพวกทหารถือลูกระเบิด ซึ่งมีหน้าที่นำแนวทหารราบเข้าไปโจมตี ประจันบาน, คล้าย ๆ ที่ใช้กันอยู่ในสมัยมหาสงครามปัจจุบันนี้เอง.*

กองทัพเรือรัสเซียมาถึง

ครั้นวันที่ ๑๐ มิถุนายน กองทัพเรือรัสเซีย ในบังคับบัญชานายพลเรือเอก คอร์ดัน (Gordon) ได้ไปถึงแลได้นำยี่นใหญ่ขนาดใหญ่ไปส่งมินิค ซึ่งตั้งหน้าคอยอยู่ช้านานนั้นด้วย. คอร์ดันได้รับคำสั่งว่า, ถ้าพบทัพเรือศัตรูที่ใดก็ให้ทำลายเสียณที่นั้น; แต่ด้วยเหตุว่ากองทัพเรือฝรั่งเศสมิได้เห็นเป็นการสมควรที่จะคอยอยู่ที่เมืองไวคเซลมินเดต่อไป, คอร์ดันจึงได้แต่ยึดเมืองท่าเรือนั้น. ฝ่ายมินิค, ซึ่งบัดนี้ได้รับกองทัพสักซันเข้าสมทบแล้ว, จึงได้เริ่มระดมยิงฝรั่งเศสที่ลาม็อตต์เป็นสามารถ. มิช้ามินานลาม็อตต์ยอมแพ้

ลาม็อตต์ ยอมแพ้

กองทัพเรือรัสเซียก็คุมตัวลาม็อตต์พร้อมด้วยทหารไปยังกรุงเสนต์ปีเตอร์สเบอร์ค. ความนี้เป็นครั้งแรกในตำนานแห่งชาติที่ฝรั่งเศสแลรัสเซียได้ประสบกันในสมรภูมิ, แลพระบรมราชินี, ถึงแม้ว่าทรงขุ่นข้องพระทัยในการที่ฝรั่งเศสได้เริ่มการวิวาทอันพระองค์มิได้ทรงปรารถนาก็ดี, ก็ได้ทรงรู้สึกพากภูมพระทัยไม่น้อยในความมีไชยแห่งรัสเซีย. การต้อนรับเชลยศึกความนี้อยู่ข้างจะแปลกอยู่, คือเมื่อเชลยศึกได้ไปถึงพระนครแล้ว ลาม็อตต์แลนายทหารกรมยัญชาการของเขาได้ถูกบังคับให้ไปในการสโมสร

สันนิบาตที่พระราชวังวินเตอร์ (Winter Palace), ฉลองการที่เขาทั้งหลายต้องปราชัย! แต่นอกจากนี้ พระยรมราชินีก็ได้ทรงพระกรุณาแก่เชลยศึกเปนอันมาก. ในการสโมสรที่พระราชวังนั้นพวกนายทหารเชลยศึกได้รับอนุญาตให้คาดกระบี่เข้าไปสู่ที่เฝ้า, แลได้รับความต้อนรับอย่างแขกผู้รับเชิญทุกประการ. ครั้นเมื่อเข้าระดูหนาวพระยรมราชินีประทานเสื้อผ้าแก่ยรรดาพลทหารเชลยศึก, คือเสื้อซับในหนังแกะคนละเสื้อ, แลเสื้อซับในหนังสุนัขจิ้งจอกแก่นายทหารนายและเสื้อ.

อุบายของเฟลอรีย์

ในระหว่างที่เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้เปนไป ที่ประชุมองคมนตรีของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสณกรุงปาริส ได้ปรึกษาพิจารณาคำขอร้องรองมาร์คีส์เดอะวิลเนอฟ (Marquis de Villeneuve) เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศสประจำกรุงคอนสตันติโนโปล (นครหลวงตุรกี) เฟลอรีย์ได้เล็งเห็นความจำเปนที่จะต้องริบช่วยพระเจ้าสตานิสเลาส์, แต่ริรอไม่กล้าจะขัดอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปให้เด็ดขาดซึ่งจำเปนแก่กาล. ที่ส่งทหาร ๓ กองพันในยังคัยยัญชาลาม็อตต์ออกไปนั้น, ตามความคิดของเฟลอรีย์ก็เปนแต่อุบาย

เพื่อระงับความรุกรันแห่งมหาชนฝรั่งเศสเท่านั้น. เฟลอรีย์อธิบายว่ากองทหารอันมีกำลังน้อยที่ส่งออกไปนี้, เป็นแต่เพียงกองหน้าแห่งกองทัพ ซึ่งอันที่จริงเขาก็มิได้ตกลงใจที่จะส่ง. แต่การที่เฟลอรีย์ปฏิบัติเช่นนี้ก็มีเหตุที่ควรภัยอยู่บ้าง; คือเขาได้คิดเห็นว่าการส่งกองทัพเรือใหญ่เข้าไปในทเลบอลติค (Baltic) นั้น, อังกฤษจะเห็นว่าเป็นการท้าทาย ซึ่งอาจจะเป็นเหตุให้ประเทศนั้นไปเข้าด้วยศัตรูของฝรั่งเศสก็ได้. เพื่อป้องกันเหตุนี้เฟลอรีย์จึงได้พยายามที่จะจูงสวีเดนเข้าทำสงครามด้วย และชักชวนให้สวีเดนส่งทหารไปยังเมืองดันซิค; แต่สวีเดนซึ่งกำลังต้องคุมเชิงเดนมาร์คอยู่ฉลาดนั้น ก็ตอบเลี่ยง ๆ ว่าถ้าตุรกีเข้ารบ บางทีสวีเดนก็อาจจะเข้าด้วย, เพราะฉนั้นจึงเห็นได้ว่าความหวังที่จะช่วยพระเจ้าสตานิสเลาส์มีอยู่ทางเดียวแต่ให้ตุรกีอดหนุนเท่านั้น; แต่ฝ่ายรัฐบาลตุรกีก็ไม่ยอมที่จะหันตามจนกว่าฝรั่งเศสจะเซ็นสัญญารับประกันสวัสดิภาพแห่งราชอาณาจักรตุรกี.

ตุรกี

ตุรกีนั้น ย่อมเป็นปรปักษ์กับรัสเซียอยู่โดยปรกติแล้ว แลเกรงการที่ออสเตรียจะแผ่อำนาจไปทางทิศตวันออก; ตุรกีรู้อยู่ว่ารัสเซียตั้งใจจะย่ำยีเมืองตนในเมื่อได้จัดการเรื่องโปลันด์เรียบร้อยแล้ว, ทั้งรู้สึกตัวอยู่ด้วยว่าไม่สามารถจะต่อสู้ทหารรัสเซียซึ่งได้ฝึกหัดแล้วตั้งสองแสนสำเร็จได้, นอกจากจะได้รับความช่วยเหลือจากมหาประเทศในยุโรป. อนึ่งต้องลำลึกว่าเกียรติคุณแห่งฝรั่งเศสในหมู่ชนชาติตาตนั้นสูงมาก, แลเมื่อปี ๑๗๓๐ (พ.ศ.๒๒๗๓) ข่านผู้เป็นนายกแห่งชาติตาต, รับรองกับวิลเนอฟว่าจะช่วยฝรั่งเศสในกิจเรื่องโปลันด์, เพราะฉนั้นจึงเห็นได้ว่าการที่จะทำสัมพันธไมตรีไว้กับฝรั่งเศสนั้นเป็นกำไรของตุรกี, เพราะว่าจะได้พอหวังได้ในความช่วยเหลือแห่งกองทัพ ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้รับความฝึกหัดอย่างที่ควร ก็ยังมีจำนวนมากอยู่ซึ่งท่านข่านนายกตาต (Khan) สามารถจะส่งไปยังสมรภูมิได้.

---

๑ *ชนชาติตาต หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่ามองโคล, ได้เคยมีอำนาจแผ่ไพศาลจนทั่วอาเซีย แลแผ่ไปครึ่งยุโรป. เจงกีขานได้ชำนะชาติจีน*

ในปี ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) วิลเนอฟได้รับเร้าให้ตุรกีจัดการ; แต่ฝ่ายรัฐบาลตุรกีก็ไม่ยอมทำอะไรหมด จนกว่าฝรั่งเศสจะประกาศสงครามกับออสเตรีย แลเซ็นสัญญาที่จะช่วยป้องกันตุรกี, เฟลอรีย์นั้นเล่าก็เป็นประมุขฝ่ายสาสนาในประเทศฝรั่งเศส. ไม่เต็มใจที่จะทำสัญญากับชนชาตินอกสาสนา, แลตุรกีก็ไม่ยอมที่จะทำตามคำขอของฝรั่งเศส นอกจากฝรั่งเศสจะรับรองอย่างน้อยว่าจะไม่ทำสัญญาสงบศึกกับออสเตรีย ในระหว่างที่รัสเซียรบกับตุรกี, ด้วยเหตุที่รัฐบาลตุรกีเกรงว่าจะถูกออสเตรียกับรัสเซียรวมตีพร้อมกัน. เพราะฉนั้นจึงเห็นได้ว่าเฟลอรีย์มิได้เข้าใจคดีโดยตระหนักแน่เสียตั้งแต่ต้นทีเดียว, แลเพราะเหตุที่เขาริอ่อไม่ตกลงกับรัฐบาลตุรกี, โอกาสที่จะช่วยเหลือพระเจ้าสตานิสเลาส์นั้นก็คูยังอยู่ไกล

แลครองประเทศจีนอยู่นาน; อีกสาขา ๑ เรียกว่า "อัน" ได้ย้ายยุโรปเกือบกึ่งทวีป. ส่วนข่านผู้ที่กล่าวถึงในหนังสือนี้ คือผู้เป็นหัวหน้าชนชาติตาตที่อยู่ริมเขาคอคะสัสแลชายแดนตุรกี.

มาก. ถ้ากองทัพตุรกีได้ยกเข้าไปในมณฑลภาคใต้แห่งโปลันด์เสียแต่ในชั้นต้นที่ข้าศึกตั้งประชิดติดเมืองดันซิคแล้ว น่าที่ประชาชนจะลุกเข้าข้างพระเจ้าสตานิสเลาส์. กองทัพตุรกีก็จะยกเข้าไปในโปลันด์ได้โดยสดวก. รัสเซียนั้นเล่าก็จำจะต้องหันหลังให้ทเลยอลติค เพื่อกลับมาต้านหน้าศัตรูที่มาใหม่ แลเมืองดันซิคก็จะได้พ้นภัยจากข้าศึก. รัฐบาลตุรกีนั้น ตามคำแนะนำของวิลเนอฟก็ได้เตรียมการสำหรับสงครามซึ่งเชื่อว่าใกล้จะเกิดเป็นแน่แล้ว, ได้สั่งระดมพลพร้อมไว้ในมณฑลเบ็สสราเบีย (Bessrabia) ภาคเหนือ, แลท่านข่านก็ได้รับคำสั่งให้นำพลชาติตาตไปสู่ที่นั้นด้วยแล้ว. ท่านข่านได้ไปถึงที่ชุมนุมพลพร้อมด้วยกำลังทหารม้าถึง ๑๕๐,๐๐๐ เตรียมพร้อมที่จะทำยุทธนาการต่อไป, แลเขาว่าท่านข่านได้ลั่นวาจาว่า "จะไม่ลงจากหลังม้า จนกว่าพระเจ้าสตานิสเลาส์ จะได้คืนซึ่งราชสมบัติ." กิจการได้เตรียมพร้อมแล้วทุกอย่าง คงอยู่แต่ฝรั่งเศสจะจัดการในส่วนของตนเท่านั้น ปากไก่ลอกปราดเดียวก็จะเพิ่มจำนวนคนที่ปลงใจในพระเจ้าสตานิสเลาส์ขึ้นถึงสองแสน.

ฝรั่งเศสตกลงทำสัญญากับตุรกี ค.ศ. ๑๗๓๔

เมื่อลามอตต์ยอมแพ้แล้ว ที่ประชุมองคมนตรีของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงได้รู้สึกว่าความดำเนิรไปแห่งกิจการได้เข้าสู่ที่ร้ายป่านใด. เมื่อปรึกษากันอยู่ ๖ สัปดาหะแล้ว, เฟลอรีย์จึงได้ตกลงตามความเห็นของโชวะแลงแลสหายในราชการที่จะทำสัญญากับรัฐบาลตุรกี, แลเมื่อได้เห็นชอบพร้อมกันแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสจึงได้ทำคำรับรองเป็นลายลักษณอักษรดังต่อไปนี้ :—

"พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส, อาศรัยเหตุที่ทรงเห็นความยุติธรรมแห่งการที่รัฐบาลตุรกีจะรักษาข้อความในสัญญาแห่ง "ปรูท"[๑] ทั้งอิศรภาพแลสันติ

---

๑ *สัญญาสงบศึกระหว่างรัสเซีย แลตุรกี เซ็นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๑๑ (พ.ศ. ๒๒๕๔) ตามเรื่องราวในประวัติกาลมีว่า เมื่อปี ค.ศ. ๑๗๑๑ (พ.ศ. ๒๒๕๔) ปีเตอร์มหาราชแห่งรัสเซียทำสงครามกับตุรกี, ประทับณค่ายหลวงริมฝั่งแม่น้ำปรูท* (Pruth) *ในประเทศโปลันด์. ที่ตั้งค่ายเป็นทำเลซึ่งเสียเปรียบข้าศึก. ตกอยู่ในที่ล้อม ไม่มีทางถอยนอกจากจะตีฝ่าข้าศึกออกไป; พระองค์เสด็จออก*

ภาพแห่งโปลันด์, ทรงสัญญาโดยทางเอกอรรคราชทูตของพระองค์ ว่าพระองค์จะไม่ทำสัญญาสงบศึก จนกว่าจะได้รับคำรับรองว่าราชอาณาจักรตุรกีจะไม่เปนอันตราย." สัญญานี้หาได้ส่งโดยทาง

ตรวจทำเลตลอดแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขฉันใด, จึงมีความขุ่นข้องในพระทัยยิ่งนัก, เสด็จกลับสู่ที่ประทับห้ามมิให้ผู้ใดเข้าเฝ้า, ถ้าใครฝ่าฝืนพระราชบัญชาจะต้องโทษถึงประหารชีวิต.

บรรดาเสนาข้าราชการผู้ใหญ่ก็ไม่รู้ที่จะทำอย่างไร จึงประชุมกันรีบร่างสัญญาขอสงบศึกส่งไปให้ตุรกีโดยมิได้กราบทูลให้ทรงทราบเพราะไม่มีโอกาศ; ครั้นจะรอต่อไปกเกรงว่าข้าศึกจะรู้แยบยลว่าตนตกอยู่ในที่ร้าย; ฝ่ายตุรกีไม่รู้ที่ก็ยอมตกลงเซ็นสัญญาสงบศึกตามข้อความที่ฝ่ายรัสเซียส่งมา, ซึ่งถ้าแม้ว่าตุรกีไม่ยอมเลิกและจะรบต่อไปจนถึงแพ้ชนะแล้ว ก็จะสามารถทำสัญญาสงบศึกที่เปนกำไรแก่ตุรกียิ่งกว่าที่ได้ทำ; แต่ตามสัญญาฉบับนี้ตุรกียังได้เมืองอาซอฟกลับคืน.

ที่คนหนังสือของวิลเนอฟมาไม่, แต่ส่งไปจากเมืองมาเซลส์ (Marseilles) โดยทางเรือ. แลเรือลำนี้เมื่อเสียเวลาในทเลเมดิเตร์เรเนียน (Mediterranean) ถึง ๕๖ วันแล้ว ได้ไปถึงกรุงคอนสตันติโนโปล์ต่อเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๗). แต่เมืองคันซิคได้ยอมแพ้เสียแล้วแต่เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม. ส่วนพระเจ้าสตานิสเลาส์ก็ได้เสด็จหนีเข้าไปในอาณาเขตปรัสเซียเสียแล้วดังนี้.

เมืองคันซิคยอมแพ้

บท ๓

เสป็ญปราบราชอาณาจักรสิซิลีทั้งสอง[๑]

ฝรั่งเศสกับอ๊อสเตรีย ทำสงครามแก่กัน ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖)

แม้ฝรั่งเศสทำการในโปลันด์ไม่สำเร็จก็ดี ในทางอิตาลีแลแม่น้ำไรน์ (Rhine) ฝรั่งเศสมีโชคดีในสงครามซึ่งกระทำต่อสู้กับพระบรมราชาธิราช. ในประเทศโปลันด์นั้น เมื่อเมืองดันซิคยอมแพ้

---

๑ ราชอาณาจักรสิซิลีทั้งสอง เปนราชอาณาจักรเก่าซึ่งชาวนอร์มัน (Norman) จากประเทศฝรั่งเศสได้มาตั้งขึ้นในศตวรรษที่ ๑๒ แห่งคริสตกาล รวมทั้งภาคใต้แห่งประเทศอิตาลีซึ่งอยู่บนฝั่งแลเกาะสิซิลีด้วย. วาสนาแห่งราชอาณาจักรนี้ไม่ยั่งยืน ต้องเปลี่ยนราชตระกูลอยู่เสมอเปนลำดับมา; ประเดี๋ยวอยู่ในอำนาจเสป็ญ, ประเดี๋ยวกลายเปนฝรั่งเศส, อีกไม่ช้าไม่นานพระราชวงศอ๊อสเตรียได้เปนใหญ่, และต่อมาต้องกลับไปเปนของเสป็ญอีก.

ในที่สุดเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๖๐ การิบัลดี (Garibaldi) แม่ทัพของพระเจ้าวิคตอร์เอมานูเอล แห่งสาร์ดิเนียได้ยกทัพไปตีมีไชยชะนะยกอาณาเขตแห่งราชอาณาจักรนี้รวมเข้าในประเทศอิตาลี.

313
294.802
ม113ส

แล้ว เจ้าออคัสตัสแห่งสักโซนีก็ได้เสวยราชสมบัติ ทรงอำนาจเต็ม. ฝ่ายพระเจ้าสตานิสเลาส์ยังคงหลบหนีซ่อนพระองค์อยู่ในอาณาเขตปรัสเซีย. กิจขั้นต้นอัน ๑ แห่งพระเจ้าออคัสตัสที่ ๓ นั้น ก็คือทรงรับรองพระราชบัญญัติ "แปร็กแมติค" เป็นการตอบแทนคุณสมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖. ส่วนรัสเซียนั้น พระองค์ตอบแทนด้วยมอบแคว้นคูร์ลันด์ให้เพื่อไปตั้งเป็นนครสำหรับยิเรน, ตัวโปรดของพระบรมราชินีแอนน์.

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๗๓๓ (พ.ศ. ๒๒๗๖) ฝรั่งเศสประกาศสงครามกับสมเด็จพระเจ้าชาร์ลส์, เพราะเหตุที่ได้ทรงอุดหนุนเจ้าออคัสตัสแห่งสักโซนี, แลการยุทธก็ได้กระทำแก่กันพร้อมกันทั้งในอิตาลีแลเยอรมนี.

การปกครองของอ๊อสเตรียไม่เป็นที่นิยมในอิตาลี

ในอิตาลีนั้น การปกครองของอ๊อสเตรียไม่เป็นที่นิยมแห่งประชาชน; ประโยชน์แห่งอิตาลีย่อมเป็นที่ ๒ รองประโยชน์แห่งอ๊อสเตรียดังเห็นได้ โดยประการต่าง ๆ. ความขัดแค้นแห่งประชาชนเห็นประจักษ์แจ้งในมณฑลลอมบาร์ดี,

แลในเขตสิซิลีทั้งสอง. ทหารอิตาลีกรมหนึ่งซึ่งได้รับราชการเป็นประโยชน์มามากแก่ราชวงศ์หัปสเบอร์คก็เลิกเสีย. ในสมัยใต้อำนาจเส์ปญูฉเพาะแต่อรรถคดีที่สำคัญที่สุดเท่านั้นจึงจะได้สรรส่งไปพิจารณาที่กรุงมาดริด. แต่ในความปกครองของอ๊อสเตรียนั้นคดีมโนสาเร่เล็กน้อยทุกเรื่องต้องส่งไปยังกรุงเวียนนา. พวกผู้ดีมีตระกูลชาวอิตาลีเดี๋ยวไปสู่พระราชสำนักพระยรมราชาธิราช. จับจ่ายใช้สอยเงินทอง ส่วนนายทหารเยอรมันซึ่งอยู่ในอิตาลีนั้นเก็บหอมรอมริบผลประโยชน์เงินเดือนที่ได้สงวนไว้ใช้ในประเทศบ้านเมืองของตน ๆ. เพราะฉนั้นจึงนับว่าอิตาลีมลงไม่มีตำพืน; การค้าขายก็เสื่อมทราม; แต่เรื่องซึ่งอิตาลีเจ็บแค้นมากที่สุดนั้ก็คือการที่พระยรมราชาธิราชทรงพระกรุณาแก่ชาวเส์ปญูซึ่งมาอยู่ในบ้านเมือง. ตำแหน่งราชการอันสูงสุดฝ่ายธุระการ ซึ่งแต่ไรมาก็เคยมีชาวอิตาลีดำรงนั้น บัดนี้หยิบยกให้แก่ชาวคตะลัน.[๑] ส่วนตำแหน่งที่ยังเปิดโอกาศให้แก่ชาว

---

๑ *คือชาวเส์ปญู; คตะโลเนีย เป็นจังหวัดอันหนึ่งในประเทศเส์ปญู*

อิตาลีนั้น. เกือบจะเท่ากับต้องเลหล่ง. ส่วนภาษีอากรก็เก็บเพิ่มขึ้น เงินที่เก็บได้ก็แยกออกจากรายได้ผลประโยชน์ของแผ่นดินธรรมดา เอาไปใส่กระเป๋าบุคคลเพื่อประโยชน์แห่งชาวคตะลัน. แต่แม้ว่ากิจการดำเนิรไปในทางทรามเห็นปานฉนี้ โอกาศที่ประชาราษฎร์จะลุกนั้นมีน้อยนัก เพราะเหตุว่าขาดหัวหน้า. พวกผู้ดีมีตระกูลซึ่งสามารถจะเป็นหัวหน้าได้ ก็ไปหลงไหลในความสง่าแห่งพระราชสำนักพระบรมราชาธิราช, แลถูกมัดรัดด้วยเกียรติยศซึ่งอาจจะซื้อหรือขอกันได้. ข้อที่ว่าประชาชนคับแค้นนั้น ไม่ต้องสงสัยเลย, แลถ้ากองทัพเส์ปญ์ได้มีไชยในชั้นต้น คงจะได้รับความยินดีช่วยเหลือจากประชาชนนั้นเป็นแน่.

สงครามในอิตาลี

เมื่อประเทศสัมพันธมิตรทั้ง ๓ กล่าวคือ ฝรั่งเศส, เส์ปญ, แลสาร์ดิเนีย ได้ประกาศสงครามแก่อ๊อสเตรียแล้ว การยุทธได้ลงมือกระทำแก่กันโดยทันที. พระเจ้าชาร์ลส์ เอมานูเอล แห่งสาร์ดิเนียได้เริ่มสงคราม; ทรงรับลูกกุญแจ

เมืองมิลาโน[๑] (Milano) แลยกทัพไปยังแม่น้ำอัดดา (Adda) สมทบทัพฝรั่งเศสในบังคับบัญชาจอมพลวิลลาร์ส ซึ่งเปนคนโปรดในพระราชสำนักเส์ปญ สาร์ดิเนีย, แลแว์ไซลส์. กองทัพฝรั่งเศสแล สาร์ดิเนีย มีไชยชนะในกลางเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๗) อาณาเขตของเมืองมีล่าโน, แลเมืองมันโตวา (Mantova) ส่วน ๑ ตกอยู่ในเงื้อมมือแล้ว.

ในระหว่างนี้กองทัพเส์ปญก็หาได้อยู่เปล่าไม่. เรือรบ ๒๐ ลำได้ยันทุกทหารรายกำลัง ๑๒,๐๐๐ คน จากเมืองบาร์ซะโลนา (Barcelona) แลอลิคันเต (Alicante) มาส่งยังฝั่งเมืองเจนัว (Genoa) ส่วนทหารม้ากำลัง ๕,๐๐๐ ข้ามภูเขาปีเรนีส (Pyrenees) มาลงเรือที่เมืองอันติบส์ (Antibes) ตรงมายังที่แห่งเดียวกัน. กองทัพเส์ปญนี้อยู่ใน

---

๑ *เปนประเพณียุโรป เมืองใดที่ยอมแพ้หรือยอมอ่อนน้อมโดยสวามิภักดิ์ ต้องนำกุญแจประตูเมืองไปมอบให้แก่แม่ทัพผู้ตีเมืองได้ หรือแก่พระราชาผู้ที่เมืองนั้นยอมเปนข้า*

ยังค้ายบัญชาของมอนเตมาร์ (Montemar). เมื่อกองทัพได้ยกขึ้นบกแล้วได้เดิรเข้าในเขตตัสคนี แลตั้งกรมบัญชาการอยู่ที่ใกล้เมืองสิเอนา(Siena). เมื่อกองทัพเส์ปญกำลังยกมานั้น ดอนคาร์โลสมิพระชนมายุกาลสมวัย ทรงว่าราชการเมืองปาร์มาโดยลำภังพระองค์แล้ว, ในไม่ช้าก็เสด็จออกจากเมืองปาร์ม้าไปยังเมืองสิเอนา, ทรงบัญชาการทัพเส์ปญ. แต่ก่อนที่เสด็จออกจากเมืองปาร์มานั้น, ดอนคาร์โลสดูเหมือนหนึ่งแน่พระทัยที่จะได้รับเกียรติยศยิ่งขึ้น, จึงได้รับสั่งให้ขนสิ่งของอันมีค่าหายากต่าง ๆ จากพระราชวังไปด้วย.

เส์ปญตีได้ราชอาณาจักรเนเปอลส์ ค.ศ. ๑๗๓๔ (พ.ศ. ๓๓๗๗)

ฝรั่งเศสแลสาร์ดิเนียได้หวังใจอยู่ว่ากองทัพเส์ปญจะได้มาสมทบช่วยปรายชาวมิลาโน, แต่ก็หาได้เปนไปสมหวังไม่, เส์ปญมุ่งมาทางปราถนาสูงกว่านี้; คือประสงค์กรุงเนเปอลส์ ซึ่งดูท่าเหมือนหนึ่งว่าคอยจะให้เข้าไปเยี่ยมเยียน. การปกครองของเยอรมันตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ไม่เปนที่นิยมแห่งประชาชนเลย. แลชาวเส์ปญซึ่งเหลืออยู่ในเมืองได้พากันร้องทุกข์ต่อกรุงมาดริด วิงวอนขอให้ช่วยให้รอดพ้นจากความกดขี่ของอ๊อสเตรีย.

อันของพึงปรารถนา แลซึ่งดูเหมือนว่าจะได้มาโดยง่ายเช่นนี้ย่อมมีน้ำหนักยิ่งกว่าประโยชน์แห่งฝ่ายสัมพันธมิตรทั่วไป ซึ่งเสป็ญก็เปนส่วนหนึ่ง. ฉนั้นเสป็ญจึงได้แยกทางไป. วิลลาร์สได้ไปยังเมืองสิเอนาโดยตนเอง หารือกับดอนคาร์โลส. เพื่อขอให้ดำริห์ช่วยกันทำการพร้อมด้วยฝรั่งเศส แลสาร์ดิเนีย, แต่ก็หาสำเร็จไม่. ดอนคาร์โลสได้แยกไปจากกองทัพสัมพันธมิตร เพื่อไปทำตามลำภังในลอมบาร์ดี, เสด็จกรีฑาพลผ่านอาณาเขตของสันตปาปาไปยังคาริค์ลิอาโน (Garigliano). บรรดาเสนายกิมนตรีมุขของสันตปาปาได้ต้อนรับพระองค์ด้วยความเคารพ แต่มิได้ให้กียติยศตามประเพณีอันเคยได้แก่เจ้าผู้ทรงราชย์. ขณะนั้นกองเรือรบในยังคับบัญญาเคานต์เดคลาวิโย (Count de Clavijo) มีทหาร ๘,๐๐๐ คนได้ล่วงหน้าไปก่อนแล้ว เข้ายึดเมืองอิสเซีย (Ischia) แลโปรซิดะ (Procida) ที่แหลมมิเสโน (Miseno). ฝ่ายดอนคาร์โลสดูเหมือนจะได้ทรงคาดว่ากำลังต้านทานของข้าศึกจะเบาบางหรือไม่มีเลย เพราะได้แพร่กิตติศัพท์ในเดือนเมษายนจาก

เมืองอะคิโน (Aquino) ว่าพระองค์ทรงสำราญพระทัยตกเย็ดอยู่ณเมืองคาริคลิอาโน. ต่อมากองทัพผ่านทางเมืองคาปูอา (Capua) ข้ามลำน้ำวัลดาร์นา (Valdarna) แลชุมนุมพลที่เมืองสันต์วันเจโล ดิรอคคา คานินา (St Angelo di Rocca Canina). ดอนคาร์โลสทรงประกาศแก่ชาวเมืองเนเปอลส์ในพระนามแห่งฟิลิปที่๕ (Philip V.) พระราชบิดา แสดงความตั้งพระทัยที่จะโปรดประชาชนให้พ้นจากความกดขี่ของเยอรมัน ทรงสัญญาที่จะคืนอำนาจความชอบธรรมแก่ราษฎรพลเมือง และจะทรงยกเลิกส่วยต่าง ๆ ซึ่งพลเมืองต้องเสียตั้งแต่เยอรมันเข้ามาปกครองนั้นให้สิ้นเชิง. ประกาศนี้ได้ออกพร้อมด้วยประกาศในพระนามของดอนคาร์โลสเอง ทรงรับรองจะปฏิบัติตามคำสัญญาแห่งพระราชบิดา แลแสดงความตั้งพระทัยของพระองค์ที่จะไม่ตั้งศาลอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งฝ่ายสาสนาแลอาณาจักร์. ข้อความในตอนท้ายนี้จำเปนอยู่ เพื่อให้ชาวเนเปอลส์มั่นใจว่าจะ

---

๑ *ชาวอ๊อสเตรีย . เปนกึงอันหนึ่งของชาติเยอรมัน.*

ไม่มีการพิจารณาตัดสินอรรถคดีใด ๆ โดยลับแลคุมเหงกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชารายฎร์คัดค้านแต่ไรมา.

ข้อสัญญานานาประการนี้ ตามที่อาจคาดคเนได้แล้วมีผลให้ประชาชนชาวเนเปอลส์ตื่นเต้นยินดีกันมาก. ต่อมาเหตุการณ์ทำให้สดวกแก่ฝ่ายเส์ปญขึ้นอีก โดยที่วิสคอนติ (Visconti) อุปราชซึ่งน่าจะได้เล็งเห็นความเหลือหวังที่จะต่อสู้ ได้หลีกไปอยู่เสียณกรุงโรม. ส่วนแม่ทัพออสเตรีย คือ คารัฟฟา (Caraffa) แลเต็ราน (Traun) ก็มีความเห็นแตกต่างกันในแผนการสงครามที่จะกระทำ. ที่นั้นฝ่ายออสเตรียที่เมืองสันต์อันเจโลเดลลา คานินา ก็เสียแกเส์ปญ. ฝ่ายออสเตรียถูกตีต้องถอยเข้าไปอยู่ในเมืองคาปูอา แล เกตา. เส์ปญแบ่งกำลังให้ส่วนหนึ่งเพื่อล้อมเมืองทั้งสองนี้ อีกส่วนหนึ่งยกตรงไปยังเมืองเนเปอลส์. ฝ่ายนครเนเปอลส์ ส่งมนตรีออกมาเฝ้าเจ้าคาร์โลสที่เมืองอาเวร์ซา (Aversa) แลเมื่อได้ว่ากล่าวตกลงกันในเรื่องที่จะยอมแพ้แล้ว ฝ่ายเส์ปญก็ได้ยกเข้าย่ำยีบรรดาป้อมซึ่งรักษาเมืองแลตัวเมืองเนเปอลส์.

ตีได้เมืองเนเปอลส์ ๑๗๓๔

ฉนั้นในต้นเดือนพฤษภาคม ดอนคาร์โลส จึงเสด็จเข้าเหยียบเมืองเนเปอลส์โดยขัติยวิสัยผู้มีไชยแก่ปัจจามิตร แลได้อ่านประกาศของพระเจ้าฟิลิปที่ ๕ ทรงเวนราชอาณาจักรแห่งสิซิลีทั้งสองให้แก่พระองค์.

การยุทธที่บิตอนโต

ฝ่ายอ๊อสเตรียก็มิได้มีโอกาศพักผ่อนเลย. ในขณะที่ดอนคาร์โลสกำลังตั้งรัฐบาลจัดระเบียบการปกครองในแว่นแคว้นซึ่งพระองค์ได้ใหม่ มอนติมาร์ ได้ติดตามอ๊อสเตรียไปยังเมืองบิตอนโต (Bitonto) โถมเข้าตีสนามเพลาะข้าศึกในที่นั้น. กองทัพข้าศึกซึ่งมีอยู่กองเดียวในสนามก็แตกยับ. การยุทธในที่นี่ได้กระทำแก่กันเปนการใหญ่ มีทหารที่ล้มตายทิ้งอยู่ในสนามรบถึง ๒,๐๐๐ คน จับเชลยศึกได้ ๖,๐๐๐ พร้อมด้วยเสบียงอาหารแลเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ต่างๆ. กองทัพทั้งกองมีเหลือแต่ทหารหุซาร์ ๔๐๐ คน ได้หนีไปทางภูเขาคาลาเบรียได้. ต่อมาไม่ช้าเมืองคาปูอาแลเคตาก็ยอมแพ้. เมืองเคตานั้น เต๎รานได้รักษาไว้ได้โดยสามารถหลายสัปดาหะ.

ดอนคาร์โลส
กระทำพิธีปราบดาภิเษก

ดอนคาร์โลสได้ทรงกระทำพิธีปราบดาภิเษกที่

เมืองเนเปอลส์ในท่ามกลางประชาชน ซึ่งแซ่ซร้องถวายไชยด้วยความยินดีปลื้มใจอันไม่มีมายา เพราะเหตุว่าเนเปอลส์ได้กลับเป็นราชอาณาจักรมีราชสำนักและราชธานีดังเก่า. ประเทศอิตาลีทั้งหมดมีเหตุที่จะหวังได้ว่าสมัยที่ชาวต่างประเทศปกครองนั้นใกล้จะถึงที่สุดแล้ว, ดุลแห่งอำนาจทั้ง ๕ ในแดนอิตาลี ซึ่งมีอยู่เมื่อก่อนปี ๑๔๙๔ (พ.ศ. ๒๐๓๗) นั้นก็เกือบใกล้จะกลับเป็นอย่างแต่ก่อน. อำนาจทั้ง ๕ ที่ยังดำรงคงอยู่ได้ก็คือ สันตปาปา (Papacy) แลเมืองเวนิซ (Venice) เท่านั้น. บัดนี้พระราชวงศใหม่จะได้เข้าแทนที่พระราชวงศอาระกอน (Aragon) ที่เนเปอลส์. พระราชวงศสาวอยจะได้สืบราชสมบัติของวิสคอนติ (Visconti) แลสฟอร์ซา[๑] ส่วนดอนฟีลิปราชบุตรที่ ๒ ของพระราชินีเอลิสะเบท

---

๑ วิสคอนติ เป็นนามวงศอันเลื่องชื่อลือนามในแคว้นลอมบาร์ดี มีอำนาจได้เป็นเจ้าในเมืองมิลาโน ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๓ แห่งคริสตกาล สฟอร์ซา เป็นเขยในวงศวิสคอนติ ซึ่งได้มีอำนาจเป็นเจ้าต่อมาในศตวรรษที่ ๑๕

ฟาร์เนเส ก็จะได้เมืองตัสคนี มีอาณาเขตแผ่กว้างออกไป คือรวมทั้งเมืองปาร์มา แลยางที่จะเปนเมืองมันโตวาด้วย.

ราชกิจอันเปนปฐมแห่งพระราชาองค์ใหม่แห่งนครเนเปอลส์นั้น ก็คือพระราชทานบำเหน็จความชอบแก่มอนเตมาร์ ซึ่งทรงตั้งให้เปนดยุกแห่งบิตอนโต ได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญปีละ ๑๕.๐๐๐ ดูคัต[๑] แลได้รักษาคัสเตลโล นูโอโว (Castello Nuovo) ตลอดไป. นอกจากนี้พระเจ้ากรุงเส์ปญยังได้ทรงบำเหน็จ เพิ่มเติมพระราชทานเกียรติยศขุนนางผู้ใหญ่ชั้นสูง.

เส์ปญได้เกาะสิซิลี

เมืองซึ่งคงยังมิได้ปราบนั้น ก็มีแต่เกาะสิซิลีเท่านั้น. แต่ก่อนเวลาที่เมืองคาปูอา และเคตายอมแพ้แล้ว มอนเตมาร์ได้รับกำลังเพิ่มเติมจากเส์ปญ ยกทหารขึ้นที่เมืองปาเลร์โม (Palermo) แลได้รับความต้อนรับอย่างอุปราชของพระเจ้าคาร์โลส. ชาวเกาะสิซิลีลุกเปนขบถเข้าข้างเส์ปญ แลได้ช่วยเส์ปญขัดขวาง มิให้ฝ่ายออสเตรียรวมกำลังยกทหารมาจากเมืองเล็กๆได้ มีเมืองข้อม

---

๑. ดูคัดเท่ากับเงินตราสยาม ๓ บาท.

อยู่ ๓ เมืองเท่านั้นที่ได้ต่อสู้ แลตระปานี (Trapani) เมืองที่สุดนี้ก็ได้ยอมแพ้เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๘). คาร์โลสได้เสด็จไปยังเกาะสิซิลี แลในวันที่ ๓ กรกฎาคมได้ทรงกระทำการปรายาภิเษก. ประชาชนแสดงความตื่นเต้นเปรมปรีดิ์เปนอันมาก. ฉนี้ใน ๑๕ เดือนราชอาณาจักร์แห่งสิซิลีทั้งสองได้เปลี่ยนเจ้าผู้ปกครอง สมด้วยคำซึ่งกล่าวกันมาแต่ก่อนว่าราชอาณาจักร์นั้น "ได้ง่ายเสียง่าย."

การยุทธในอิตาลีภาคเหนือ

ฝ่ายในอิตาลีภาคเหนือในระหว่างที่เสร็ปญปรายสิซิลีทั้งสอง, กองทัพสัมพันธมิตรแห่งฝรั่งเศสแลสาร์ดิเนีย แม้ได้ทำการไม่เด็ดขาดเท่าในสิซิลีก็ยังได้ผลสำเร็จมากอยู่. วิลลาร์สได้ขอให้พระเจ้าชาร์ลส์เอมานูเอลล้อมเมืองมันโตวา. ข้อนี้พระเจ้ากรุงสาร์ดิเนียก็ทรงยินดีที่จะทำ แต่ขอให้ฝรั่งเศสยกเมืองนี้ให้พระองค์ต่อไป เปนการตอบแทนชดเชยอาณาเขตที่ฝรั่งเศสจะได้ในสาวอย. ครั้น เฟลอริย์ตอบว่าพระราชินีเอลิสะเบท ฟาร์เนเส ได้ยกเอากรรมสิทธิในเมืองนี้ขึ้นเปนข้อสำคัญในการทำสัญญาสัมพันธมิตร จึงไม่สามารถจะทำสัญญา

ให้ได้ดังนี้ พระเจ้าชาร์ลส์เอมานูเอลก็ไม่ยอมที่จะช่วยต่อไป. วิลลาร์ส จึงโกรธลาออกจากเป็นผู้บังคับบัญชา. จอมพลควนยี (Coigny) ได้มาแทนพร้อมกับบร็อคลี (Broglie) จอมพลผู้เถ้านี้มิได้กลับคืนไปเห็นบ้านอีกต่อไป, ด้วยได้ล้มเจ็บลงมีอาการหนักที่เมืองตุริน ถึงอนิจกรรมเมื่อต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๗).

เหตุการณ์ในสงคราม ค.ศ. ๑๗๓๔ (พ.ศ. ๒๒๗๗)

พระบรมราชาธิราช ได้ทรงพยายามอย่างที่สุดเพื่อให้ได้ชาวมิลาโนกลับคืน ได้ส่งกองทัพในบังคับบัญชา นายพล กราฟ ฟอน เมอร์ซี (General Graf von Mercy) ไปตีกองทัพฝรั่งเศสและสาร์ดิเนียที่เมืองปาร์มา แต่ต้องพ่ายยับกลับมา และเมอร์ซีเองก็เสียชีวิตในสนามรบ. ขณะนี้ทหารฝรั่งเศสได้ประพฤติโจรกรรมต่างๆ และทารุณกรรมของทหารฝรั่งเศสในเมืองปาร์มาครั้งนี้เป็นเหตุให้พระราชินี เอลิสะเบท ฟาร์เนส ทรงพระพิโรธ ด้วยเหตุว่าทหารฝรั่งเศสเป็นแต่รักษาเมืองนี้ไว้ในพระนามแห่งพระราชบุตรของพระองค์.

ในเดือนกันยายนมีเหตุการณ์ ๒ อย่าง ซึ่งสมควรจะสังเกต คือเมื่อวันที่ ๑๕ กองทัพออสเตรีย

ในยังคับบัญชา กราฟ ฟอน เคอนิคเซคค์ (Graf von Königsegg) ได้ยกข้ามน้ำเสคเจีย (Secchia) โจมตีกองรักษาด่านที่ท่าข้าม แล้วยกขู่โจมตีค่ายของยรีอคลี ๆ มิทันรู้ตัว คุมพลหนีไปยันจยกองทัพควนยี, ทิ้งสัมภาระไว้เปนอันมาก. อ๊อสเตรีย ได้ทำการสำเร็จได้ครั้งนี้แต่ครั้งเดียวตลอดงารสงคราม แต่ความมีไชยในที่นี้มิได้มีผลยืนยาว. ต่อมาอีก ๔ วันคือณวันที่ ๑๙ ได้มีการยุทธใหญ่ที่ตำบลควสตัลลา (Guastalla) กองทัพเคอนิคเซคค์ถูกตีย่อยยับ ต้องริบถอยกลับข้ามแม่น้ำเสคเจีย แต่ถึงกระนั้นก็ดี เมื่อสิ้นระดูสงครามแล้ว ฝ่ายอ๊อสเตรียยังสามารถพอที่จะรักษาแนวแม่น้ำอัดดาไว้ได้. เมืองมันโตวาก็ยังคงอยู่ในมืออ๊อสเตรีย แลพลเพิ่มเติมจากเยอรมนี ก็ยังอาจจะส่งมาถึงได้ทางช่องเขาเบรนเนอร์ (Brenner) แลเสมเมอริง (Semmering).

การล้อมเมือง มันโตวา ค ศ. ๑๗๓๕

ในปีต่อมา ฝ่ายเส์ปญเมื่อได้ปรายแผ่นดินสิซิลีทั้ง ๒ รายคายแล้ว ก็ย่ายหน้าไปทางทิศเหนือ. กองทัพเส์ปญในยังคับบัญชามุนเตมาร์ได้ยกขึ้นยกที่ฝั่งตัสคัน เข้ายึดเมืองออรบิเตลโล (Orbitello)

ไล่ออสเตรียจากเปรสิดี (Presidi). อนึ่งการที่รัฐบาลอังกฤษแลวิลันดาดำเนินรัฐประศาสโนบายอย่างไม่เกรงใจใครเลยในสมัยนี้ ทำให้ฝรั่งเศส, เส์ปญ แลสาร์ดิเนียกลับปรองดองเป็นสามัคคีกันอีก จึงได้ตกลงที่จะช่วยกันตีเมืองมันโตวา แต่ในกิจอันนี้ก็เกิดแตกสามัคคีกันขึ้นอีกครั้งหนึ่ง. กองทัพฝรั่งเศสในบังคับบัญชาจอมพล เดอะโนไอลลส์ (de Noailles) ซึ่งแทนควรนั้นได้ทำการติดต่อกับเส์ปญ แต่พระเจ้ากรุงสาร์ดิเนียไม่ทรงอนุญาตให้ยืมยืนไหญ่ไปใช้ตีเมืองให้เจ้าเส์ปญ. ฉนั้นจึงต้องขนอาวุธยุทธภัณฑ์ไปจากเลคฮอร์นแลเนเปอลส์. เมืองมันโตวาเล่าก็ไม่มีเหตุต้องวิตกถึงการอดอาหาร เพราะว่าฝรั่งเศสได้ทำการยึดท่าเมืองแต่หลวม ๆ พ่อค้าชาวเวนิซที่หาญสักหน่อยก็สามารถนำเสบียงอาหารเข้าไปในเมืองได้.

เฟลอรีย์เซ็นสัญญา สงบศึก ค.ศ. ๑๗๓๕.

เหตุการณ์ในสงครามเป็นอยู่ดังกล่าวนี้ ก็พอได้รับข่าวซึ่งเป็นที่ประหลาทใจแห่งคนทั้งปวง. เฟลอรีย์ได้เซ็นสัญญาสงบศึกกับพระบรมราชาธิราช โดยหันด่วน แลมิได้หารือกับสัมพันธมิตรของพระองค์. ในทันใดที่ได้แจ้งเหตุนี้ มอนเตมาร์ก็

ถอยทัพกลับไปยังเมืองโบโลนยา (Bologna) แล้วจึงถอยต่อมายังเมืองปาร์มาแลตัสคนี เสียรี้พลเปนอันมาก. ที่เมืองตัสคนีมอนเตมาร์จำใจตกลงหยุดรบชั่วคราว โนไอลล์ได้เปนผู้จัดการว่ากล่าวให้เปนที่ตกลงกันทั้งสองฝ่าย เส์ปญูมีความเสียดายยิ่งนัก แต่มีเหตุที่จะอวดอ้างได้ว่าในระหว่าง ๒ ปีที่ทำงารสงครามอยู่ในอิตาลีได้ทำการสำเร็จผลได้มาก แลไม่มีใครจะปฏิเสธได้ว่ากองทัพนี้ยกพร่อง ในความคล่องแคล่วในเชิงรบ. นายทหารเส์ปญูนั้นได้แสดงความดูหมิ่นนายทหารสาร์ดิเนียแลออสเตรียโดยเปิดเผย ซึ่งที่จริงก็มีมูลอยู่บ้าง เพราะในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังถอดแห้วนจากมือหญิง แลทำโจรกรรมในเรือกสวนไร่นาของสัมพันธมิตรของตน, เส์ปญูปรายได้ราชอาณาจักร์ใหญ่ สถาปนาราชวงศ์ซึ่งทรงราชย์สืบสันตติวงศ์เนื่องกันมาได้ตั้งร้อยปี. สงครามครั้งนี้เปนโชคร้ายของพระยรมราชาธิราชตลอดต้นจนปลาย เว้นเสียแต่ที่ได้มีไชยชนะที่แม่น้ำเสคเจียแล้ว ออสเตรียต้องปราชัยตลอดแดนอิตาลี. การยุทธในสมรภูมิลุ่มน้ำไรน์ พระยรมราชาธิราชก็มิได้มีไชยเช่นกัน.

บท ๔

การยุทธในลุ่มแม่น้ำไรน์

ฝรั่งเศสทำการสำเร็จในลุ่มแม่น้ำไรน์.

ขณะที่วิลลาร์สยกทัพไปยังอิตาลี กองทัพฝรั่งเศสอีกกอง ๑ ในบังคับบัญชาดยุกแห่งแบริคผู้กล้าหาญได้ยกไปสู่แม่น้ำไรน์. ดยุกแห่งแบริคได้เข้ายึดมณฑลลอเรน (Lorraine) แลนครเตรฟซ์ (Treves), ตีได้เมืองเคล (Kehl) แลในที่สุดก็เข้าล้อมเมืองฟิลลิปสเบอร์ค (Philipsburg). ดยุกแห่งแบริคได้เสียชีพในที่นี้. การยุทธในภาคเยอรมันที่จริงก็มีเหตุการณ์สำคัญดังกล่าวมาแล้วนี้เท่านั้น.

จนถึงเวลายึดเมืองเคล สารยุทธได้กระทำแก่กันในระหว่างฝรั่งเศสแลออสเตรียเช่นนี้. แต่เมื่อได้ยึดเมืองเคลแล้ว เหตุการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป; พระยรมราชาธิราชได้ทรงขอร้องต่อที่ประชุมรัฐสภาแห่งราชอาณาจักร ซึ่งถึงแม้เฟลอรีย์ได้พยายามเกลี้ยกล่อมก็หาสำเร็จไม่ ที่ประชุมได้ตกลงจะช่วยพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖, แลเมื่อ

วันที่ ๑๓ มีนาคม ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๗) จึงได้ประกาศสงครามกับฝรั่งเศส ฉนั้นพระธรรมราชาธิราชจึงได้มีกองทัพของประเทศราชและนครต่าง ๆ ซึ่งรวมอยู่ในราชอาณาจักร นอกจากกองทัพออสเตรีย แต่ข้อนี้หาได้เพิ่มกำลังพระธรรมราชาธิราชให้แรงขึ้นเท่าที่เห็นโดยเผิน ๆ ไม่. ด้วยเหตุว่ากองทัพของพระธรรมราชาธิราชอันรวมกันนั้นได้เกณฑ์มาจากกองทัพต่าง ๆ ส่วนผู้ที่ยังคับบัญชาในกองทัพนั้น ๆ ก็มีความเห็นแตกต่างมิได้ติดต่อทำการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้ก็ย่อมจะได้ประโยชน์น้อยเป็นธรรมดา. เจ้าผู้ครองนครยางองค์ก็ไม่ยอมที่จะส่งทหาร ถึงกับได้คัดค้านในสภา แลข้อลำบากข้อหนึ่งนั้นก็คือการตั้งผู้บังคับบัญชา. ในกองทัพอันรวมกันแห่งพระธรรมราชาธิราช มีตำแหน่งจอมพลอยู่ ๒ ตำแหน่ง ตำแหน่งหนึ่งสำหรับผู้ที่เป็นโรมันคาทอลิคนิกาย อีกตำแหน่งหนึ่งสำหรับนิกายโปรเตสตันต์. ในเวลาที่ประกาศสงครามนั้นเจ้ายูยีน (Eugene) แห่งสาวอย ผู้มีชื่อเสียงดำรงตำแหน่งจอมพลฝ่ายโรมันนิกาย ส่วนอีกตำแหน่งหนึ่งนั้นยังว่างอยู่.

กองทัพของพระธรรมราชาธิราช

ปัญหาในขณะนี้จึงมีว่าจะตั้งผู้ใด ? ดยุ๊กคาร์ล อาเล็กซานเดอร์ (Duke Karl Alexander) แห่งวิร์เตมเบอร์ค ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครสืบจากดยุ๊กเอเบอร์หาร์ดลุดวิค (Duke Eberhard Ludwig) นั้นก็ดูเป็นผู้สมควรจะดำรงตำแหน่งจอมพลฝ่ายโปรเตสตันต์ต่อจากดยุ๊กลุดวิคเหมือนกัน. แต่เป็นโชคร้ายที่ดยุ๊กคาร์ลได้แปลงนิกายเป็นโรมันคาธลิกเสียแล้ว เพราะฉนั้นจะเกิดมีจอมพลโรมันนิกายเป็น ๒ คนขึ้น. นอกจากดยุ๊กวิร์เตมเบอร์ค ยังมีผู้ที่เป็นนิกายโปรเตสตันต์อยู่อีก ๒ คน ซึ่งเสนอตนว่าเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับตำแหน่งนี้ แลอ้างความเก่าซึ่งพระบรมราชาธิราชได้ทรงสัญญาไว้ด้วย. ความลำบากข้อนี้ได้ตกลงกันได้ โดยพระดำริห์ของพระเจ้ากรุงปรัสเซีย ซึ่งเห็นว่าควรจะตั้งตำแหน่งจอมพลขึ้นเป็น ๔ ตำแหน่ง. อันข้อขัดข้องซึ่งได้ยกขึ้นกล่าวนี้พอให้เห็นเป็นอุทาหรณ์แห่งความยกพร่องในกิจการในกองทัพพระบรมราชาธิราช.

ปรัสเซียส่งกองทหารมาสมทบ.

ยรรดากองทหารซึ่งได้ส่งมาสมทบรวมเป็นกองทัพของพระบรมราชาธิราชนั้น กองทหารปรัสเซีย

กับว่าเปนคนที่สุดโดยไม่มีสงสัย. พระเจ้าเฟรเดริค วิลเลียมนั้น แม้ว่าทั้งสองฝ่ายที่เปนธุระในการสืบราชสมบัติโปลันด์ ต่างได้ว่ากล่าวเอาพระทัยพระองค์ด้วยประการต่าง ๆ พระองค์ก็หาได้ยอมเกี่ยวข้องด้วยไม่. ในงารสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับอ๊อสเตรียคราวนี้ ถ้าหากว่าพระองค์มิได้ถูกมัดด้วยสัญญาซึ่งได้ทำไว้ ว่าจะช่วยเหลืออ๊อสเตรีย ในเมื่อทำสงครามโดยอนุมัติของรัฐสภาราชอาณาจักรแล้วไซร้ บางทีพระองค์ก็จะไม่เกี่ยวข้องด้วยเลย. แต่ในคราวนี้พระเจ้ากรุงปรัสเซียได้ตรัสสั่งให้กราบทูลไว้ก่อนที่สภาได้ให้อนุมัติแล้ว ครั้นเมื่อสภาได้วินิจฉัยเห็นชอบด้วยที่จะช่วยอ๊อสเตรีย กองทัพปรัสเซียกำลังหมื่นหนึ่งจึงพร้อมที่จะยกได้ทีเดียว.

ในปลายเดือนมีนาคมแยริคได้ยกมาถึงตำบลโกลัเมืองพีลลิปสเยอร์ค กองทัพปรัสเซียมีทหารม้า ๓ กรม ทหารราย ๕ กรมในบังคับบัญชานายพลเรอเดอร์ (Röder) ได้ยกออกจากกรุงเยอร์ลินแต่วันที่ ๗ เมษายน. นอกจากนายทหารกรมยัญชาการ ยังมีนายทหารที่เปนพระราชวงศ์

มาในกองทัพหรือที่ได้เสด็จไปสมทบทัพภายหลัง อีกด้วย. พระเจ้ากรุงปรัสเซียแลพระยุพราช ซึ่งภายหลังได้เสวยราชสมบัติทรงพระนาม "เฟร์เดริค มหาราช" นั้น ก็ได้เสด็จออกงารสงครามคราวนี้เป็นครั้งที่ ๑.

เมืองพีลลิปสเบอร์ค

ยังนี้จะได้กล่าวถึงเมืองพีลลิปสเบอร์คต่อไป. เพื่อประโยชน์แห่งการตั้งรับ ฝ่ายออสเตรีย ได้ตั้งแนวรักษาห่างจากเมืองไปทางทิศใต้ ๒๐ ไมล์ ยึดจากเมืองมิลเบอร์ค (Mühlburg) ขนฝั่งแม่น้ำไรน์ไปถึงเมืองเอ็ตติลงเง็น (Ettlingen) ซึ่งตั้งอยู่บนเขา. แนวนี้เรียกว่าแนว "เอ็ตติลงเง็น" ได้ทำโดยลักษณแลเพื่อประโยชน์อย่างเดียวกันกับแนวสต็อลล์โฮเฟน (Stollhofen) ซึ่งจอมพลวิลลาร์สได้เข้าตีมาแต่เมื่อปี ๑๗๐๗ (พ.ศ. ๒๒๕๐) นั้นแล้ว. แนวเอ็ตติลงเง็นนี้กองทหารกำลังน้อยของพระยรมราชาธิราช ในบังคับบัญชาดยุกเฟอรดินันด์ (Duke Ferdinand) แห่งบรันสวิค เบเวอร์น ซึ่งเป็นจอมพลคน ๑ ใน ๔ นั้นรักษาอยู่.

แบริดกระทำการสำเร็จ

ในขณะที่กองทหารในบังคับเบลลิล (Belleisle) กำลังตีเมืองตราร์บัช (Trarbach) อยู่นั้น แบริด

ได้ยกกองพลที่๒ข้ามแม่น้ำไรน์ข้างใต้เมืองฟิลลิป-
สเบอร์ค ตั้งใจจะเข้าตีแนวเอ็ตลิงเง็นให้ทลุเข้าไป
ถึงเมือง. กองพลอีกกอง ๑ กำหนดให้ข้ามแม่น้ำ
ทางใต้ลงไป คือใกล้เมืองฟิลลิปสเบอร์ค แลให้
เข้าโจมตีข้าศึกที่รักษาเมืองอยู่นั้นทางด้านหลัง.
ในวันที่๓พฤษภาคม โนเอลลส์ ซึ่งยังมิได้ไปอิตาลี
ได้ยกตรงไปยังเอ็ตลิงเง็น หยุดพักแรมที่ชายเขา.
ครั้นเช้าตรู่วันรุ่งขึ้นได้ยกพลแยกออกเปน ๒ กอง
ขึ้นไปบนเขา พอออกจากย่ายนเขานั้นก็ได้เห็นที่สุด
แห่งแนวเอ็ตลิงเง็นทางทิศตวันตก ซึ่งเขายก
เข้าตีได้ โดยไม่ลำบากอะไรนัก. แยริคกำลังจะเข้า
ตีก็พอโนเอลลส์มาถึง แจ้งเหตุที่ได้มีไชยนั้น
ให้ทราย. ฝ่ายดยุ๊กเฟอรดินันด์เห็นการเหลือแก้แล้ว
ก็คุมพลซึ่งกระจัดกระจายถอยไปยังเมืองไฮลบรอนน์
(Heilbronn) ในคืนวันนั้น. ฝ่ายข้าศึกก็มิได้ติด
ตาม. ที่เมืองไฮลบรอนดยุ๊กเฟอรดินันด์ได้มอบการ
บังคับบัญชาให้แก่เจ้ายูยนซึ่งพึ่งได้มาถึงเมืองนั้น.
ครั้นวันที่ ๑๓ พฤษภาคม เมืองฟิลลิปสเบอร์คก็
ถูกล้อมโดยรอบ.

เจ้ายูยินมิได้ยกออกจากเมืองไฮลบรอนน์ในทันที แต่คอยรวมกำลังกองทัพของพระบรมราชาธิราชอยู่ณที่นั้น. ในวันที่ ๗ มิถุนายนกองทัพปรัสเซียได้มาถึง แลนอกนั้นก็ได้มาถึงโดยลำดับกัน. เมื่อกองทัพปรัสเซียได้เข้าสมทบ แล้วจอมพลยูยินจึงยกลงมาจากทางเมืองพีลลิปสเบอร์ค ตั้งค่ายอยู่ข้างหลังป้อมซึ่งตั้งล้อมเมืองอยู่. แยริคได้ขุดสนามเพลาะวางคนประจำเต็มที่ เพื่อป้องกันการโจมตีของยูยินพลางระดมยิงปืนใหญ่เข้าไปในเมือง. แยริคมีสพานข้ามแม่น้ำอยู่แห่งหนึ่ง ปลายสพานนั้นจะใช้เปนที่ตั้งกองปืนใหญ่ระดมยิงเข้าไปในเมืองพีลลิปสเบอร์คด้านหลัง. เช้าวัน ๑ แยริคออกไปตรวจตามที่มั่นในแนวของตนตามเคย ได้ขึ้นไปบนเขาที่โล่งซึ่งปืนใหญ่ทั้งสองฝ่ายอาจจะยิงถึงได้. ในขณะที่กำลังสังเกตตรวจการอยู่นั้น กระสุนปืนใหญ่ลูกหนึ่งซึ่งไม่ทราบแน่ว่าเปนของฝรั่งเศสหรือออสเตรีย ได้ถูกศีรษะ ด้วยอาการฉันนี้แยริคได้เสียชีพลงภายหลังวิลสาร์สมิตรเก่าของเขา ๕ วัน. แยริคเปนจอมพลฝรั่งเศสที่ระมัดระวัง แลเปนคนมี

มรณภาพแห่งแยริค

เกียรติคุณแลความกล้าหาญยิ่งอย่างที่สุดในราชวงศ์สจ๊วต[1] (Stuarts).

เฟรเดริคแห่งปรัสเซีย

การที่แยริคมาเสียชีพลงนั้น หาได้เป็นผลร้ายแก่การที่จะตีเมืองไม่ เพราะผู้แทนได้ดำเนินการต่อไปด้วยความสามารถไม่ละลด. ฝ่ายจายูยินก็เป็นแต่คอยที่อยู่ มิได้ดำเนินการต่อไปอย่างใด. ครั้นวันที่ ๗ พฤศจิกายน พระยุพราชแห่งปรัสเซีย แลเจ้านายซึ่งอาสามาในราชการสงคราม ได้เสด็จถึงค่ายที่เมืองวิเสนทาล (Wiesenthal). ในลายพระหัตถ์ที่มีกราบทูลพระราชบิดา เฟรเดริคได้ทรงกล่าวถึงจำหล่อเครื่องกีดกันซึ่งจะได้ใช้ในวิธีการต่อสู้ข้าศึก. วิธีที่ ๑

---

๑ *สจ๊วต เป็นชื่อราชวงศ์ที่ทรงราชย์ในประเทศสก๊อตแลนด์* (Scotland) *พระเจ้าเยมส์ที่ ๖* (James VI.) *แห่งสก๊อตแลนด์ในราชวงศ์สจ๊วตได้ขึ้นครองราชสมบัติอังกฤษ ทรงพระนามพระเจ้าเยมส์ที่ ๑. อังกฤษและสก๊อตแลนด์จึงมีกษัตริย์พระองค์เดียวกัน รวมเรียกว่า กรุงเกรตบริเตน*

นั้น จะเข้าโจมตีสนามเพลาะฝรั่งเศส แลวิธีที่ ๒ จะทำให้ข้าศึกรู้สึกขันโดยวิธีลวง. แล้วจะได้ส่งกำลังเข้าไปช่วยในเมือง. รุ่งขึ้นจากวันที่ได้เสด็จไปถึง (วันที่ ๘ กรกฎาคม) พระยุพราชได้เสด็จออกไปลาดตระเวน ได้ทรงแสดงความมีพระทัยเย็น แลความกล้าหาญอย่างน่าชม. นายฟอนซุม (von Suhm) ราชทูตสักซันประจำกรุงเยอรมัน ได้เล่าถึงเรื่องนี้ในคำนำแห่งหนังสือ "คอเรสปอนเดนส์" สรรเสริญเกียรติคุณพระยุพราชด้วยถ้อยคำอย่างสูง. ซุมกล่าวว่ากระสุนปืนใหญ่จากแนวรบ ได้ตกตามพระองค์มิได้ขาด แลทำลายต้นไม้ข้าง ๆ พระองค์หลายต้น ในขณะนี้พระยุพราชทรงม้าพระที่นั่งเดิรขยับย่างอยู่ดังเดิม เสมือนหนึ่งว่ามิได้มีอะไรอันพึงหวาดเสียว แลพระหัตถ์ที่ทรงบังเหียนก็มิได้มีอาการสทกสเทือนเลย. ฟอนซุมมิได้อยู่กับพระยุพราชในขณะนั้นก็จริงอยู่ แต่เจ้าแห่งลิชเตนสไตน์ (Prince von Lichtenstein) ซึ่งน่าจะเห็นด้วยตาเองได้เป็นผู้บอกเล่า.

พระเจ้ากรุงปรัสเซีย เสด็จไปถึง.

ในวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พระเจ้าเฟรเดริค วิลเลียมแห่งปรัสเซีย ได้เสด็จถึงเมืองวิเสนฺนาล เจ้ายูยินได้ทูลอัญเชิญให้เสด็จประทับณกรมยัญชาการกองทัพ แต่พระองค์หาได้รับเชิญไม่ ประทับอยู่ในกระโจมท่ามกลางทหารของพระองค์เอง. ถึงแม้ในเวลาที่ประทับอยู่ในที่นี้ พระองค์จะได้ว่างพระธุระทางราชการต่างประเทศก็หามิได้. พระยรมราชินีแห่งรัสเซียทรงขู่ว่า ถ้าไม่ทรงจับเจ้าสตานิสเลาส์ส่ง มินิคจะได้ข้ามแดนเข้าไปจับโดยลำพังเอง. พระเจ้ากรุงปรัสเซียทรงตอบไปด้วยถ้อยคำอันสุภาพ แต่มั่นคงว่าไม่ยอมที่จะกระทำตามพระประสงค์ ในเรื่องนี้ออสเตรียก็ได้พูดขาว่ากล่าวกับพระองค์ ขอให้ส่งตัวเจ้าสตานิสเลาส์เหมือนกัน แต่พระเจ้ากรุงปรัสเซียก็ได้ตอบโดยนัยเดียวกันอีก. ในเรื่องส่งเจ้าสตานิสเลาส์ที่หลบเข้ามาพึ่งพระบารมี ทั้งในเวลานและเวลาหน้า พระเจ้าเฟรเดริควิลเลียมมิได้ทรงยอมทำตามคำขอร้องของออสเตรียและรัสเซียเลย อีกนัยหนึ่ง พระองค์ทรงเปนราวกับเสาหิน

ไม่ได้ยินทั้งคำขู่แลคำขอของพระเจ้าไกเซอร์ แลซารินา.[๑]

พระเจ้าเฟร์เดริค วิลเลียมประทับอยู่กับกองทัพเดือนหนึ่ง พระองค์เองแลเฟร์เดริคพระยุพราชได้เสด็จในที่ประชุมปรึกษากิจการสงครามทุกครั้ง แต่ผลแห่งการประชุมนี้ ดูไม่สู้จะมีประโยชน์อะไรนัก. เพราะมิได้พยายามที่จะช่วยเมืองฟีลลิป—สเบอร์คอย่างไรเลย. เมืองฟีลลิปสเบอร์คนั้น เมื่อได้แข่งเมืองอยู่ได้โดยสามารถเพียง ๖ สัปดาหะแล้ว ก็ได้ยอมแพ้เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม.

ปี ค.ศ. ๑๗๓๔ เมื่อเสียเมืองฟีลลิปสเบอร์คแล้ว ก็ไม่มีเหตุการณ์สำคัญอันใดเกิดขึ้นในระหว่างปีนั้นอีก(๑๗๓๔). ฝ่ายฝรั่งเศสได้ซ่อมแซมเมืองที่ปรักหักพังโดยสดวกมิได้ถูกรบกวน แลการยุทธสำคัญอย่างไรก็ไม่มีในปีต่อ ๆ มา เฟร์เดริคทรงพระนิพนธ์ว่า พระองค์มิได้ทรงคิดว่าเป็นการลำยากเหลือเกินนักที่จะตีฝรั่งเศสในที่นั้น แลดูเหมือนพระองค์จะได้ทรงเชื่อว่าถ้าตีแล้วไซร้ ฝรั่งเศสอาจจะแพ้ก็ได้

---

๑ *ไกเซอร์ พระบรมราชาธิราชออสเตรีย*
ซารีนา พระบรมราชินีรัสเซีย

แต่เจ้ายูยินซึ่งยังนิ้นยังว่าเป็นแต่เงาตนเอง ผิดกว่าที่เคยเป็นมาแต่ก่อนเป็นอันมาก ไม่ไว้ใจในทหารในยังคับยัญชาซึ่งมาจากที่ต่างๆ นั้นนัก จึงมิได้ทำความพยายามอย่างใด. เจ้ายูยินในเวลานี้ก็ชราลงมากอายุถึง ๗๓ ปี แลตามคำของคาร์ไลยุส์ (Carlyle) กล่าวว่า "ท่านมีความระอาฟกช้ำด้วยเดินทางมานานเวลา" ความชรานี้บ้างที่จะเป็นเหตุอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใดเจ้ายูยินจึงได้เห็นสมควร ทำการแต่รักษาที่มั่นไว้เท่านั้น.

ในกลางเดือนสิงหาคม พระเจ้าเฟรเดริควิลเลียม ได้เสด็จไปจากกองทัพ มิพระอาการประชวรด้วยเหตุที่เสด็จมากรากกรำในงานพระราชสงครามนี้ถึงเดือนหนึ่ง แต่พระยุพราชยังคงประทับอยู่ในกองทัพแลเสด็จไปกับกองทหารเสมอ.

---

๑ *คาร์ไลยส์ เป็นอาจารย์ในประวัติศาสตร์แลนักนิพนธ์อังกฤษ มีความรู้ความคิดเป็นที่นิยมนับถืออย่างสูงของคนทั่วไป เกิดปี ค.ศ. ๑๗๙๕ ถึงแก่กรรม ๑๘๘๑* (พ.ศ. ๒๓๓๘—๒๔๒๔)

ข้าศึกทั้งสองฝ่ายได้กระทำการรบพุ่งเล็กน้อยอยู่เนือง ๆ แต่ปราศจากผลซึ่งสมควรจะสังเกต. ในเดือนตุลาคม เฟร์เดริค ได้เสด็จกลับไปยังเมืองปอตสดัม (Potsdam) ได้ชื่อเสียงในกิจการที่ทรงกระทำในคราวเสด็จในราชการสงครามครั้งที่ ๑ ของพระองค์.

ปี ๑๗๓๕ ในปีต่อไป ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๘) การยุทธนับว่ากลับมีน้อยลงไปกว่าเมื่อปีก่อน, ถึงแม้ว่าพระบรมราชาธิราช (ตามคำของคาร์ไลยส์) ได้ทรงพยายามที่จะทำโดยจริงจัง. ในเดือนเมษายน ลิชเตนสไตน์ได้ออกจากกรุงเวียนนาไปยังกรุงเบอร์ลิน เฝ้าพระเจ้ากรุงปรัสเซีย นำคำขอร้องไป ๓ ข้อ กล่าวคือ

๑ นอกจากทหารหมื่นหนึ่งซึ่งได้ส่งไปแล้วตามสัญญานั้น ขอให้พระเจ้ากรุงปรัสเซีย ส่งกองไรซส์ คอนติเนนต์ (Reichscontingent) ไปเพิ่มเติม.

---

๑ *เมืองมีพระราชวัง เป็นที่ตั้งพระราชสำนักแห่งหนึ่งของพระเจ้ากรุงปรัสเซีย ใกล้กรุงเบอร์ลิน.*

๒ ขอให้ทรงไล่มาร์คิส์ เดอะ ลา เชตาร์ดี้ (Marquis de la Chétardie) เอกอรรคราชฑูต ฝรั่งเศสไปเสียจากพระราชสำนัก เพราะว่ากิจการที่เป็นอยู่ในขัดนี้ เป็นเหตุให้ท่านเอกอรรคราชฑูตผู้นี้ไม่จำเป็นแก่ราชการ.

๓ ขอให้พระเจ้ากรุงปรัสเซียส่งตัวเจ้าแผ่นดินเก๊ สตานิสเลาส์ แลรับรองว่าจะไม่ทรงคุ้มครองเจ้าองค์นี้ไว้ในแคว้นปรัสเซียตวันออก หรือที่อื่น ๆ ต่อไป.

พระเจ้าเฟร์เดริค วิลเลียมไม่ทรงยอมกระทำตามทั้ง ๓ ข้อ. สองข้อที่สุดนั้นยิ่งซ้ำร้าย ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นการเหลือวิสัย ไม่สมควรที่พระบรมราชาธิราชหรือมนุษย์ใด ๆ จะขอให้พระราชาธิบดีที่เป็นอิศระแลผู้ดีมีศักดิกระทำ แต่พระองค์ก็ยังได้ส่งกองทัพกำลังหมื่นหนึ่งเดินนั้นกลับไปช่วยพระบรมราชาธิราชอีก. แลยังได้ทรงเพิ่มกำลังให้ทหารหุซาร์ไปด้วยอีก ๑ กอง. ฝ่ายสมเด็จพระยุพราชนั้น แม้ว่ามีพระประสงค์จะเสด็จกลับไปกับกองทัพ พระราชบิดาก็มิได้ทรงอนุญาต เพราะความจริงพระเจ้าเฟร์เดริค วิลเลียม มิได้

ทรงเห็นชอบด้วยในการสงครามคราวนี้ ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นการยุ่งกับกิจการของผู้อื่น.

ในปี ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๘) เจ้ายูจีนมิได้ทำการใหญ่มากขึ้นไปกว่าปีก่อน การยุทธที่ควรสังเกตมีอยู่คราวเดียว ซึ่งเสคเคนดอร์ฟ (Seckendorf) นายทหารของยูจีนได้กระทำ. เสคเคนดอร์ฟ ได้คุมพล ๓๐,๐๐๐ ยกไปยังเมืองตราร์บัคในเขตโมเสลล์ ได้รบกับกองทัพฝรั่งเศสในบังคับบัญชาของ เบลไลยส์ ที่ตำบลเก็ลาสเสน (Klaussen) มีไชยชนะบ้างเล็กน้อย. เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งซึ่งสมควรจะกำหนดไว้ ก็คือกองทัพรัสเซียได้ยกมาถึงแถบนี้ ซึ่งเป็นผลแห่งการที่ออสเตรียได้ขอร้องไปยังรัสเซีย. พระบรมราชินีแอนน์เมื่อได้ทรงจัดการในประเทศโปลันด์เรียบร้อยแล้ว ตรัสสั่งให้นายพลเอก เลซี คุมพล ๒๐,๐๐๐ ยกไปยังเยอรมนี. เมื่อได้เดินทางอยู่สองเดือนกองทัพรัสเซียจึงได้มาถึง เข้าบันจบทัพออสเตรียณฝั่งแม่น้ำเนคคาร์ (Neckar) คราวนี้เป็นครั้งที่ ๑ ซึ่งกองทัพรัสเซียได้เหยียบดินแดนภาคกลางแห่งยุโรป แลวินัยอันกวดขันแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่ง

กองทัพรัสเซียได้ยกมาถึง ค.ศ. ๑๗๓๕.

"ชาวป่าภาคเหนือ" เปนเหตุให้คนประหลาทใจแลกชมกันไม่น้อย. แต่เลซีมาถึงช้าเกินไปที่จะช่วยเหลือได้จริงจัง. ต่อมาอีกเดือนหนึ่งกองทัพรัสเซียได้เข้าไปพักอยู่ที่เมืองฟอร์ซไฮม (Pforzheim). ฝรั่งเศสแลออสเตรียได้เริ่มการพูดจากันด้วยเรื่องสงบศึก.

เฟลอรีย์ตกลงทำสัญญาสงบศึก

เหตุการณ์ทั่วไปกระทำให้เฟลอรีย์เซ็นสัญญาสงบศึก เพราะเกรงว่าอังกฤษแลเดนมาร์คจะเข้าช่วยพระบรมราชาธิราช แลรู้อยู่ว่าได้มีการพูดจากันเพื่อความมุ่งหมายนี้มานานแล้ว ในระหว่างพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖ แลปตโญ ซึ่งเปนผู้แทนพระราชินีเอลิสะเบท ฟาร์เนเส ก็กำลังพยายามที่จะขอเข้ามาเรียทเรสะ ให้แก่ดอนคาร์โลส. เฟลอรีย์รู้อยู่ดีว่า สาร์ดิเนียนั้นไว้ใจไม่ได้ เพราะพระเจ้ากรุงสาร์ดิเนียได้ขยายข้อความแห่งสัญญา เอสคูริยาล ให้แก่รัฐบาลอังกฤษแล้ว เพราะฉนั้นเฟลอรีย์จึงเห็นว่า เปนการสมควรที่จะตกลงเสียกับพระบรมราชาธิราช. ครั้นวันที่ ๕ ตุลาคม ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๘) ออสเตรียแลฝรั่งเศสได้ตกลงเซ็นข้อความเบื้องต้น

แห่งสัญญาซึ่งเรียกว่า สัญญาที่ ๓ แห่งกรุงเวียนนา ตัวสัญญาเองนั้นมิได้เซ็นจนวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๗๓๘ (พ.ศ. ๒๒๘๕).

ข้อสัญญาสงบศึก.

ข้อความเบื้องต้นแห่งสัญญานั้น มีความว่า:—

๑ ดอนคาร์โลส ได้แผ่นดินสิซิลีทั้ง ๒ แล แว่นแคว้นตัสคัน.

๒ พระเจ้ากรุงสาร์ดิเนีย ได้เมืองโนวารา (Novara) แลตอร์โตน่า (Tortona).

๓ พระบรมราชาธิราช คงได้เมืองปาร์มาแลปียะเซนซา.

๔ ฝรั่งเศสรับรองสัญญาแบ่รคแมติค.

๕ เจ้าสตานิสเลาส์ ลชินสกี เลิกคิดการเอาคืนซึ่งราชสมบัติโปลันด์ แต่ถ้าเมื่อแกรนด์ดยุกแห่งตัสคนีสิ้นพระชนม์แล้ว ให้เจ้าสตานิสเลาส์ได้ครอบครองแคว้นลอเรนจนตลอดชีวิต เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ให้ลอเรนเป็นของฝรั่งเศส.

๖ เมื่อแกรนด์ดยุกแห่งตัสคนีสิ้นพระชนม์แล้ว ให้ดยุกแห่งลอเรนได้รับเมืองตัสคนี.

บัจจุบันกาลแห่งสงคราม

สงครามในระหว่างฝรั่งเศส แลพระบรมราชาธิราช จึงเป็นอันยุติลงแต่เพียงนี้ สงครามซึ่ง

ฝรั่งเศสมิไชย แลออสเตรียต้องปราชัยพ่ายแพ้เสียชีวิตคนไปมากด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย; ฝ่ายฝรั่งเศสเสียจอมพล ๒ คน วิลลาร์สแลแบริคซึ่งสิ้นชีพห่างกันเพียง ๕ วันเท่านั้น. ฝ่ายออสเตรียเสียนายทหารผู้เฒ่า คือ เมอรซี ที่นับว่าเป็นแม่ทัพที่แกล้วกล้าที่สุดในหมู่แม่ทัพของพระบรมราชาธิราช ตลอดงารพระราชสงครามในประเทศอิตาลี. ยูยีนผู้มีชื่อลือชานั้น ได้อยู่ต่อไปภายหลังการสงครามในลุ่มแม่น้ำไรน์แล้วไม่นานสักเท่าใด ก็ได้สิ้นชีพลง เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ค.ศ. ๑๗๓๖ (พ.ศ. ๒๒๗๙) คือเมื่อเสร็จการยุทธแล้วไม่ถึงปี แต่ถึงฉนั้นก็ดี การสงครามครั้งนี้ซึ่งทำให้เสียชีวิตคนสำคัญๆ เห็นปานฉนี้ จะนับตามทางทหารว่าเป็นการสงครามใหญ่ หรือสำคัญนั้นไม่ได้

บทส่ง

ความเคืองแค้นของเส็ปญ

เส็ปญได้รับข่าวเรื่องเซ็นสัญญาสงบศึก ด้วยความขัดเคืองยิ่งนัก เพราะเห็นว่าเปนการที่ฝรั่งเศสดูหมิ่น. พระราชินีเอลิสะเบท ฟาร์เนเส ซึ่งมิได้เคยพอพระทัยในฝรั่งเศสมาแต่ไรนั้น ก็ทรงแสดงความเคืองแค้นฝรั่งเศสในทำนองคลองความรู้สึกแห่งมหาชน แลอีกครั้งหนึ่งพระองค์ทรงคิดที่จะทำสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ. พระดำริห์ในการที่จะจัดอาวาหมงคลระหว่าง ดอนคาร์โลส์ กับเจ้าหญิงมาเรียทเรสะ ไม่เปนผลสำเร็จประการ๑ แลอีกประการ๑ พระดำริห์ในเรื่องอิตลีภาคเหนือต้องระงับเลื่อนเวลาไป ทำให้เปนที่เสียพระทัยยิ่งนัก ถึงได้ออกพระโอษฐว่า เส็ปญถูกฝรั่งเศสหลอกลวง. ส่วนพระเจ้ากรุงสาร์ดิเนียก็ทรงขุ่นแค้นในพระทัยคุกกัน แลไม่ทรงรับคำอธิบายของเฟลอรีย์ ซึ่งพระองค์ให้ชื่อว่าเปนความโกงของฝรั่งเศส การที่ออสเตรียแลฝรั่งเศสได้ตกลงข้อความเบื้องต้นแห่งสัญญานั้น ไม่แปลว่าได้ตกลงในข้อลำยากยุ่งยากต่าง ๆ ทั้งสิ้น เพราะ

ตลอดปี ๑๗๓๒ (พ.ศ. ๒๒๗๕) กิจการในอิตาลีภาคเหนือยังไม่เป็นที่ตกลงกันได้. แต่เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๑๗๓๒ (พ.ศ. ๒๒๗๕) เสร็จได้ตกลงตามข้อความเบื้องต้นแห่งสัญญา แล สัญญาที่ ๓ แห่งกรุงเวียนนาจึงเป็นอันได้เซ็นตกลงกันในปี ๑๗๓๘ (พ.ศ. ๒๒๘๑) ฉนั้นการสงครามสืบราชสมบัติโปลันด์จึงนับได้ว่าหยุดลงแต่เพียงนี้.

สัญญาที่ ๓ แห่งกรุงเวียนนา ได้ตกลงกัน ค.ศ.๑๗๓๘ (พ.ศ.๒๒๘๑)

ในสงครามที่แล้วมา พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖ ถึงแม้ว่ากองทัพของพระองค์ต้องปราชัยพ่ายแพ้อย่างน่าอายก็จริงอยู่ จะนับว่าทรงทำการปราศจากผลสำเร็จที่เดียวนั้นหาได้ไม่. ราชสมบัติโปลันด์ก็เป็นของผู้ที่พระองค์ได้ทรงส่งเสริม. สัญญาแซ็กแมติคนั้น พระเจ้าหลุยที่ ๑๕ แลพระเจ้าออคัสตัสที่ ๓ ก็ได้ทรงให้คำมั่นสัญญารับรองอย่างมั่นคง. มณฑลลอเรนนั้นจริงอยู่ได้เสียไป แต่ดยุกแห่งลอเรนซึ่งแต่งงานกับเจ้าหญิงมาเรียทเรสะเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๑๗๓๑ (พ.ศ. ๒๒๗๔) นั้นก็ได้เมืองตัสคนีซึ่งเติมเข้ามาในขอบขันธสีมาของพระบรมราชาธิราช พระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖ จำพระทัยต้องปล่อยแผ่นดินสิซิลีทั้ง ๒ แลหัวเมืองท่าเรือ

อ๊อสเตรีย, ภายหลังการสงคราม

ตัสคัน แต่พระองค์ได้เมืองปาร์มา แลปิยะเซนซากลับคืน ทำให้ราชอาณาจักร์ของพระองค์ในอิตาลีแขงแรงมั่นคงขึ้น.

อำนาจแห่งราชวงศ์บูร์บอง

ฝรั่งเศสแลเส์ปญนั้น ไม่ต้องสงสัยเลยเปนฝ่ายที่ได้กำไรมากที่สุดในการสงคราม. ในความตกลงที่จะได้มณฑลลอเรนมาในที่สุดนั้น นับว่าฝรั่งเศสได้คืนแคนอันมีค่ามาก. ส่วนเส์ปญนั้นไม่แต่ได้แผ่นดินอันใหญ่ในอิตาลีภาคใต้ ยังได้แสดงให้ประจักษ์แก่ยุโรปว่าทหารของตนเมื่อมีผู้นำอันสามารถเช่นมอนเตมาร์แล้ว มิได้ขาดความกล้าหาญแลความคล่องแคล่วในเชิงยุทธอันเปนลักษณซึ่งชาติเขาได้เคยมีกิตติประวัติมาแต่ก่อน ถึงแม้ว่ามีเหตุหลายอย่างซึ่งทำให้เกิดความขุ่นข้องชั่วคราวระหว่างฝรั่งเศสกับเส์ปญก็ดี ความสนิทชิดชมระหว่างเครือทั้ง ๒ แห่งราชวงบูรบองนี้ ก็ปรากฏแก่ชนทั่วไป แลเปนเหตุให้บรรดาอำมาตย์ในเมืองอังกฤษต้องวิตกอยู่จนตราบเท่าถึงเวลาที่เกิดจลาจลขึ้นในเมืองฝรั่งเศส.

รัสเซีย.

อีกประเทศ ๑ ซึ่งทำให้ประเทศทั้งหลายในยุโรปรู้สึกความสำคัญของเขาก็คือรัสเซีย. การ

ที่รัสเซียแลออสเตรียเตรียมทำสัมพันธไมตรีกันนั้น มีค่าอันจะประมาณมิได้ ยกตัวอย่างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโปลันด์เปนต้น รัฐบาลทั้ง ๒ ได้ทำการสมปรารถนาด้วยกันทุกประการ. รัสเซียในคราวนี้ ถึงแม้ว่าได้ออสเตรียช่วยก็จริงอยู่ ได้ทำการที่สำคัญกว่าออสเตรียแลได้ทำสำเร็จอย่างดีด้วย. อำมาตย์ของรัสเซียย่อมกล่าว และที่จริงเขาก็มีมูลแลความชอบธรรมที่จะกล่าวว่า ถ้ารัสเซียมิได้เปนธุระปรารภความยุ่งเหยิงในโปลันด์แลจัดการในเมืองนั้นให้เรียบร้อยโดยลำพังแล้ว ออสเตรียจะได้รับความเสียหายในการสงครามยิ่งกว่าที่ได้รับแล้ว การที่กองทัพรัสเซียได้ยกไปเหยียบฝั่งน้ำไรน์ เปนครั้งที่ ๑ ในประวัติการแห่งยุโรปนั้น ก็ไม่ต้องสงสัยเลยได้เปนเหตุให้เลิกสงครามเร็วขึ้น. บัดนี้ยุโรปได้รู้สึกแล้วว่ารัสเซียได้ย่างออกจากฐานะของคนครึ่งชาวป่า ซึ่งแต่เดิมมาเข้าใจกันว่าอยู่ในฐานะนั้น.

นครบรันเด็นเบอร์ก

สงครามคราวนี้ เปนอุทาหรณ์อันหนึ่งซึ่งจะให้เห็นความมัวหมองอันประจักษ์แจ้งยิ่งขึ้นในระหว่างพระราชสำนักกรุงเบอร์ลินแลกรุงเวียนนา.

จริงอยู่พระเจ้าเฟร์เดริควิลเลียม ได้ส่งทหารหมื่นหนึ่งไปช่วยราชการทัพของพระยรมราชาธิราชที่แม่น้ำไรน์ แต่ข้อนี้พระองค์จำพระทัยต้องกระทำด้วยเหตุที่ได้มีสัญญาไว้ต่อกัน. กิจการในประเทศโปลันด์ในตอนหลังนี้ ทำให้เปนที่ขัดเคืองพระทัยพระเจ้ากรุงปรัสเซียมาก ตลอดเวลาที่ได้พูดจากันในเรื่องสงบศึก ไม่มีใครได้ปรึกษาหารือพระองค์เลย พระองค์จึงได้ตรัสว่าออสเตรียแลรัสเซียได้ทิ้งพระองค์เสียแล้ว. ฝ่ายอำมาตย์ของออสเตรียได้เล็งเห็นแล้วว่านครบรันเด็นเบอร์ก์ (Brandenburg) จะเปนคู่แข่งของประเทศตนต่อไป. แลเหตุการณ์ในปี ค.ศ. ๑๗๓๓ ถึง ค.ศ. ๑๗๓๕ (พ.ศ. ๒๒๗๖ ถึง พ.ศ. ๒๒๗๘)[๑๓] ก็แสดงว่าความวิตกนั้นมีมูลจริง. ในเวลาเสร็จสงครามแล้วทางพระราชไมตรีระหว่างพระเจ้าเฟร์เดริค วิลเลียมแลพระเจ้าชาร์ลส์ที่ ๖ มั่วหมองเปนอันมาก.

---

๑๓ *บูรพชนของพระเจ้ากรุงปรัสเซีย ในสมัยก่อนที่ได้แผ่อำนาจออกไป ได้เปนใหญ่ครองฉเพาะนครอันมีชื่อว่าบรันเด็นเบอร์ค ในประเทศเยอรมนี.*

อิตาลี. สงครามครั้งนี้ต้องนับว่าสำคัญสำหรับประเทศอิตาลีเปนพิเศษ เพราะว่าแผ่นดินที่คาบสมุทร์อิตาลีทั้งอันได้เปลี่ยนแปลงไปสิ้น. เนเบอลส์แลสิซิลี บัดนี้ได้รวมกันในอำนาจแห่งเจ้าเส็ปญ แลราชอาณาจักร์ใหม่แห่งสาร์ดิเนียก็ได้ย่างเข้าสู่ฐานะของประเทศสำคัญอันหนึ่งแล้ว.

โปลันด์. ส่วนประเทศโปลันด์นั้นเล่า เดิรลงเรื่อยทีเดียว แลการ์จมแห่งประเทศนั้น ก็เปนแต่ปัญหาในเรื่องเวลาว่าเมื่อไรเท่านั้น. สวีเดนซึ่งเปนประเทศที่โปลันด์อาจจะหวังความช่วยเหลือได้อยู่ประเทศเดียวเท่านั้นก็ทรุดดุจกัน. ส่วนประเทศทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือปรัสเซียแลรัสเซียก็กำลังรุ่งเรืองแผ่อำนาจ แลสัมพันธไมตรีระหว่างพระราชสำนักกรุงเวียนนาแลเสนต์ปีเตอร์สเบอร์คก็สนิทสนมแน่นแฟ้นดังเก่า. ชตาเมืองโปลันด์ตกเสียแล้ว. ประเทศโปลันด์คงเปนเรื่องรำคาญแลเปนเครื่องยั่วความปราถนาแห่งเพื่อนบ้าน. สงครามสืบราชสมบัติโปลันด์นี้ เปนบันไดคั่นหนึ่งซึ่งนำขึ้นไปสู่สัญญาระหว่างมหาประเทศที่แบ่งอาณาเขตแดนดินแห่งโปลันด์.

ธ.ค. ๒๕๒๑

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

